

documenta 14 Περιεχόμενα

Εισαγωγή στο Εικαστικό Τετράδιο της

documenta 14 / «μια εκπαίδευση»

Rebecca Belmore	<i>Biinjilja'iing Onji</i> (Εκ των έσω), 2017
Andrea Bowers	<i>No Olvidado</i> (Δεν ξεχνιέται), Nos. 4-9, 2010
Annemarie και Lucius Burckhardt	<i>Der falsche documenta Katalog</i> , 1992
Βλάσης Κανιάρης	<i>Κουτσό</i> , 1974
Μπία Ντάβου	<i>Ιστία</i> , 1981-82
Agnes Denes	<i>The Living Pyramid</i> (Η ζώσα πυραμίδα), 2015/2017
Beau Dick	<i>Atlakim</i> (Δάσος), 1990-2012
Aboubakar Fofana	<i>Fundi</i> (Εξέγερση), 2017
Guillermo Galindo	<i>Fluchtzieleuropahavarieschallkörper</i> , 2017
Regina José Galindo	<i>La Sombra</i> (Η σκιά), 2017
Gauri Gill και Rajesh Vangad	<i>The Drought, the Flood</i> , 2016 <i>aus der Serie "Fields of Sight"</i> (Οπτικά πεδία), 2013-
Hiwa K	<i>When We Were Exhaling Images</i> (Όταν εκπνέαμε εικόνες), 2017
Olaf Holzapfel	<i>Trassen</i> (Γραμμές [στο Karlsauε στο Κάσελ]), 2017
Gordon Hookey	<i>Solidarity</i> (Αλληλεγγύη), 2017
Emily Jacir	<i>Memorial to 418 Palestinian Villages that were Destroyed, Depopulated and Occupied by Israel in 1948</i> (Μνημείο για τα 418 παλαιστινιακά χωριά που καταστράφηκαν, ερημώθηκαν και καταλήφθηκαν από το Ισραήλ το 1948), 2001
Kimsooja	<i>Bottari</i> , 2005
Britta Marakatt-Labba	<i>Historja</i> , 2003-07
Joar Nango	<i>European Everything</i> (Ευρώπη τα πάντα), 2017
Άγγελος Πλέσσας	<i>Πρωτόκολλο Πειραματικής Εκπαίδευσης, Δελφοί</i> , 2017
Nathan Pohio	<i>Raise the anchor, unfurl the sails, set course to the centre of an ever setting sun!</i> (Βίρα τις άγκυρες, λάσκα τα ιστία, όρτσα προς το κέντρο ενός αέναα δύοντος ηλίου!), 2015
Abel Rodríguez	<i>Ciclo anual en las altas terrazas de la selva tropical</i> (Ετήσιος κύκλος στα υψίπεδα του δάσους του Αμαζονίου), 2007
Khvay Samnang	<i>Preah Kunlong</i> (Ο τρόπος του πνεύματος), 2017
Ahlam Shibli	<i>Heimat</i> , Nordhessen, Γερμανία 2016-17
Mounira Al Solh	<i>I Strongly Believe in Our Right to Be Frivolous</i> (Πιστεύω ακράδαντα στο δικαίωμά μας να είμαστε ελαφρόμυαλοι), 2012-2017
Cecilia Vicuña	<i>Quiyu Womb</i> (Μήτρα Quiyu), 2017
Lois Weinberger	<i>Ruderal Society: Excavating a Garden</i> (Κοινωνία διαταραχόφιλης βλάστησης: Ανασκάπτοντας έναν κήπο), 2017
Μαίρη Ζυγούρη	<i>Το περικόκλωμα: Κοκκινιά 1979-Κοκκινιά 2017 \ Μ. Ζ. \ Μ. Κ.</i> , 2017

Αυτό είναι το Εικαστικό Τετράδιο της documenta 14. Έχει γραφτεί από την ομάδα «μια εκπαίδευση» της documenta 14 ως υποστηρικτικό υλικό της περιόδου πριν και μετά τις επισκέψεις στην έκθεση με τίτλο Μαθαίνοντας από την Αθήνα (8 Απριλίου-17 Σεπτεμβρίου 2017). Το Εικαστικό Τετράδιο περιλαμβάνει τις ιδέες που διακινήθηκαν, τα νήματα που συντέθηκαν καθώς και τις έννοιες τις οποίες μπορείτε να διεκρινείτε στη δική σας πρακτική και να μοιραστείτε με άλλους συναδέλφους.

Στις σελίδες που ακολουθούν εικόνες και κείμενα με θέμα τους καλλιτέχνες παρατίθενται μαζί με ερωτήσεις, δραστηριότητες και σημεία προς συζήτηση, τα οποία βοηθούν ώστε να ενταχθούν σε συγκεκριμένο πλαίσιο οι πολλές και διαφορετικές πρακτικές που συναντήσατε κατά την επίσκεψή σας στην documenta 14. Το Εικαστικό Τετράδιο οργανώνεται βάσει των επωνύμων των καλλιτεχνών σε αλφαβητική σειρά. Η σελίδα για κάθε καλλιτέχνη περιλαμβάνει την εικόνα ενός έργου που παρουσιάστηκε στην documenta 14 καθώς και επιπλέον πληροφορίες για τη δουλειά του, οργανωμένες σε τέσσερα τμήματα:

Είμαστε μηχανές που μαθαίνουν. Μαθαίνουμε από τα πάντα. Κάθε φορά που με κοιτάς μου μαθαίνεις πώς να βλέπω... για μένα είναι ένα συνεχές.

– Cecilia Vicuña

ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ/ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΔΑ

Λεζάντα

Κλίμακα

Σχετικά με το έργο τέχνης

Δίνεται οπτική περιγραφή και παρουσιάζονται οι ιδέες τις οποίες εκφράζει το έργο τέχνης.

Σχετικά με τον καλλιτέχνη/την καλλιτέχνίδα

Παρουσιάζονται οι ευρύτεροι προβληματισμοί και τα ενδιαφέροντα του καλλιτέχνη/της καλλιτέχνιδας, καθώς και άλλα έργα του/της.

Λεξιλόγιο εκπαίδευσης

Καθορίζονται οι λέξεις-κλειδιά και οι φράσεις που αφορούν το έργο του καλλιτέχνη.

#Σύνθεση

Παρέχονται σημεία εκκίνησης για την έναρξη διαλόγου με θέμα τις καλλιτεχνικές πρακτικές, με ερωτήσεις, δραστηριότητες ή σημεία προς συζήτηση, τα οποία μπορείτε να ερμηνεύσετε, να αυτοσχεδιάσετε με αυτά και να τα εμπλουτίσετε.

Αναγνώσματα και Αναφορές

Προς το τέλος του Εικαστικού Τετραδίου θα βρείτε μια επιλογή από συνδέσμους που προσφέρουν επιπλέον πληροφόρηση στο διαδίκτυο όσον αφορά τους καλλιτέχνες, για παράδειγμα συνεντεύξεις και κείμενα.

Σας προσκαλούμε να πορευτείτε μαζί μας χρησιμοποιώντας αυτό το υλικό του προγράμματος «μια εκπαίδευση» για τους μαθητές σας.

documenta 14

Το 1955, δέκα χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οργανώθηκε στο Κάσελ η πρώτη documenta, μια έκθεση δυτικοευρωπαϊκής σύγχρονης τέχνης που αποτέλεσε πρωτοβουλία ομάδας φιλότεχνων με επικεφαλής τον καλλιτέχνη, καθηγητή τέχνης και επιμελητή Arnold Bode (1900-77). Στις δεκατρείς documenta που ακολούθησαν η έκθεση αναδείχτηκε σε πεδίο αξιόλογων συζητήσεων για τη σύγχρονη κουλτούρα και τα τρέχοντα κοινωνικοπολιτικά συγκείμενά της. Κάθε documenta είναι ένα μοναδικό εγχείρημα που εκτυλίσσεται βάσει της συνολικής ιδέας που προτείνει ο κάθε Καλλιτεχνικός Διευθυντής.

Ο Καλλιτεχνικός Διευθυντής Adam Szymczyk προτείνει μια διμερή δομή λειτουργίας της έκθεσης, με κατευθυντήρια αρχή της διοργάνωσης τον τίτλο εργασίας «Μαθαίνοντας από την Αθήνα». Το 2017 η έκθεση φιλοξενείται στο Κάσελ και στην Αθήνα: το Κάσελ απομακρύνθηκε από την αδιαμφισβήτητη ιδιότητά του ως κεντρικού εκθεσιακού χώρου για να υιοθετήσει έναν άλλο ρόλο, αυτόν του φιλοξενούμενου στην Αθήνα. Πέρα από την ίδια τη διαδικασία της δημιουργίας μιας έκθεσης σε δύο μέρη, η διαφορετική χωροταξία και οι διαφορές στο ιστορικό, κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό υπόβαθρο του Κάσελ και της Αθήνας εμπνέουν και επηρεάζουν κάθε έργο τέχνης. Η documenta 14 αποσκοπεί να συμπεριλάβει το πλήθος των φωνών εντός των δύο πόλεων στις οποίες χωροθετείται, καθώς και γύρω από αυτές. Η φυσική και μεταφορική απόσταση ανάμεσα στο Κάσελ και στην Αθήνα μεταβάλλει τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν οι επισκέπτες την documenta 14, καθώς επανακαθορίζει το πώς αντιλαμβάνονται τι μπορεί να αποτελεί μια τέτοια έκθεση.

Η έκθεση documenta 14 πραγματοποιείται από τις 8 Απριλίου έως τις 17 Σεπτεμβρίου 2017 στην Αθήνα και στο Κάσελ, με τίτλο εργασίας *Μαθαίνοντας από την Αθήνα*. Την έκθεση οργανώνει ο Καλλιτεχνικός Διευθυντής Adam Szymczyk μαζί με ομάδα επιμελητών και βοηθών επιμελητών.

«μια εκπαίδευση»

«μια εκπαίδευση» είναι το όνομα που δόθηκε στο εκπαιδευτικό τμήμα της documenta 14. Μέσα από ποικίλα πρότζεκτ το πρόγραμμα «μια εκπαίδευση» προτείνει πολυάριθμα δυναμικά περιβάλλοντα για συλλογική μάθηση και διαμοιρασμό της γνώσης. Θέτει ερωτήματα όσον αφορά την πρόσληψη της γνώσης, τις μορφές που λαμβάνει η γνώση, καθώς και τις καθιερωμένες φόρμες και τους υφιστάμενους διαύλους μάθησης. Το πρόγραμμα «μια εκπαίδευση» πειραματίζεται με διαφορετικές μεθοδολογίες και μοντέλα για να ανακαλύψει: Τι αλλάζει; Τι μετατοπίζεται; Και τι παραμένει;

Κατά τη δημιουργία και τη διάρκεια της έκθεσης documenta 14 το πρόγραμμα «μια εκπαίδευση» αναπτύσσει σχέσεις με σχολεία, πανεπιστήμια, χώρους που διευθύνονται από καλλιτέχνες, καθώς και με γειτονιές, για να εξερευνήσει τον συσχετισμό ανάμεσα στην τέχνη, την εκπαίδευση και την αισθητική του συν-ανήκειν. Η σκέψη με την τέχνη διανοίγει δυνατότητες για να εξερευνηθεί τι σημαίνει να ανήκεις σε μια κοινότητα, να καταλαμβάνεις ένα σώμα, να μιλάς μια γλώσσα και να νοιάζεσαι, να αντιστέκεσαι, να επιμένεις.

Το πρόγραμμα «μια εκπαίδευση», που καθοδηγείται από τις αντιλήψεις καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων, διανοητών και εκπαιδευτικών, αποτελεί μια διαρκή διαδικασία που κινητοποιεί όχι μόνο το βλέμμα αλλά και ολόκληρο το σώμα. Περιπατώντας, ακούγοντας, διαβάζοντας και μαγειρεύοντας σας προσκαλούμε να στοχαστείτε ενεργά τις συνεργατικές, δημόσιες και πολιτικές διαστάσεις της μάθησης στο ευρύτερο πλαίσιο της έκθεσης documenta.

BIINJIYA'IING ONJI (ΕΚ ΤΩΝ ΕΣΩ), 2017 REBECCA BELMORE

Μάρμαρο (κατασκευασμένο από το στούντιο του Βαγγέλη Ηλία)
140 × 200 × 200 cm
τοποθεσία: Λόφος Φιλοπάππου, Μονοπάτια και Περίπτερο του
Πικιώνη, Αθήνα
Εικόνα: Michael Thouber

Η Rebecca Belmore συμμετέχει στην documenta 14 με ένα χειροποίητο μαρμάρινο γλυπτό που έχει το σχήμα αντίσκηνου. Κατασκευές όπως τα αντίσκηνα συνήθως φτιάχνονται από ύφασμα ή από υλικά που είναι ελαφριά, μεταφέρονται εύκολα και μπορεί με αυτά να δημιουργηθεί ένα εφήμερο σπιτικό. Επιλέγοντας το μάρμαρο ως υλικό εργασίας, η καλλιτέχνη δίνει έμφαση στην παραδοσιακή χρήση του μαρμάρου για γλυπτά μνημεία σε πόλεις όπως η Αθήνα, με κύριο παράδειγμα αυτό της Ακρόπολης. Δημιουργώντας αυτή την αντίθεση υλικών, η Rebecca ανταποκρίνεται στη μαζική μετανάστευση των ανθρώπων που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις εστίες τους στο Αφγανιστάν, στη Συρία, στη Βόρεια Αφρική και σε άλλες περιοχές εξαιτίας της βίας, του πολέμου και της τρομοκρατίας. Είναι σημαντικό ότι η καλλιτέχνη σε καλεί όχι μόνο να παρατηρήσεις το έργο από απόσταση, αλλά και να μπεις στο αντίσκηνο, να καθίσεις κάτω, να ακούσεις και να αλλάξεις οπτική για τον κόσμο που σε περιβάλλει.

Η **Rebecca Belmore** (γενν. 1960, Ουψάλα, Καναδάς) είναι καλλιτέχνη και ακτιβίστρια της φυλής Anishinaabe-kwe, η οποία δρα και αντιδρά στο πλαίσιο του εκτοπισμού, της απώλειας και της ανάκτησης της πατρίδας καθώς και της ταυτότητας. Ανταποκρινόμενη στην κληρονομιά της αποικιοκρατίας στον Καναδά, η καλλιτέχνη διαμαρτυρήθηκε για την **απαλλοτρίωση** της γης που κατέχουν οι Kanien'kehá:ka (Μοχόκ) στον Καταυλισμό Καχναβάκε κατά τη διάρκεια της **Κρίσης του Όκα**. Το πρότζεκτ της του 1991 με τίτλο *Ayum-ee-aawach Oomama-mowap: Speaking to Their Mother* (Ayum-ee-aawach Oomama-mowap: Μιλώντας στη μάνα τους) περιλάμβανε μια περφόρμανς και ένα μεγάλης εμβέλειας μεγάλων φιλοτεχνημένο από μαρκετερί με καπλάμα και διακοσμητικές λεπτομέρειες, καθώς και από δέρμα άλκης και δεξιοτεχνικά κομμένους δερμάτινους ιμάντες. Το έργο τέχνης μεταφέρθηκε σε διάφορες κοινότητες των Πρώτων Εθνών, σε μια προσπάθεια να εκφραστούν οι προβληματισμοί των περιθωριοποιημένων αυτοχθόνων.

Απαλλοτρίωση: όταν παίρνεις μια ιδιοκτησία από τον κάτοχο της προς όφελος της κυβέρνησης ή του Δημοσίου.

Κρίση του Όκα: η πρώτη σύγκρουση με ευρεία δημοσιότητα ανάμεσα σε μια κοινότητα αυτοχθόνων του Καναδά και την κυβέρνηση. Η φυλή Kanien'kehá:ka (Μοχόκ) διαμαρτυρήθηκε για την επέκταση ενός γηπέδου γκολφ που θα είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή των «Πεύκων», της γης στην οποία είχαν ενταφιαστεί πολλοί πρόγονοι των Μοχόκ.

#μετανάστευση #ασφάλεια #σπίτι

- # Το έργο της Rebecca στέκει σαν σεμνό μνημείο που απηχεί τη μεταναστευτική κρίση. Αν έφτιαχνες εσύ ένα έργο τέχνης για κάποιο δημόσιο χώρο σε σχέση με τη μετανάστευση των λαών, τι θα είχες να προτείνεις;
- # Σκέψου ένα μέρος ή μια εποχή όπου ένιωσες ασφαλής· τι σε έκανε να νιώσεις ασφαλής;
- # Τι υλικά θα χρησιμοποιούσες για να φτιάξεις ένα εφήμερο σπίτι; Σχεδίασε την ιδέα σου.

Castellanos Garcia
Escencia Reinado
Velasquez Villegas
Ramirez Vargas
Irene Islas Morales
Gregorio Ortiz
Daniel Castro Bayón
Barrios Perez
Pérez Flores
Hernández Rodriguez
López Vallinas
Torres Solis
de la Merced Tapia
Flores Badillo
Castillo Fernandez
Landerio Garcia
Luis Barrera Marri
Andro Marin Galudio
Pinto Badillo Tapia
Marina Juárez Hewera
Sofía González
Urzua Delgadillo
de la Cruz Flores
Ruiz Reynoso
Justin Torres Garcia
Maria Mota Lopez
Pedro Zava Vergara
Pérez Díaz Hernández
Joel Aguilar Pérez
Ma Pérez Hernandez
Lita Miranda Martínez
José Osvaldo Tepék
José Díaz Montelío
Enrique Beltrán Díaz
Quirino Lara Rrino
Arroyo Hernández
Belsario Jimenez
Ruben Saucedo Mesa
Arturo Arriaga Villa
Luis Abad Carpio

Alejandro Acuña Isaias
Austreberto Pérez Lopez
Esperanza Yalleja Hernández
Sosino Miguel Rodríguez
José Carmen Pamatz Molinero
Julio César Hernández Morales
José Luis Vázquez Gutierrez
Raul Lule Hernández
Gustavo Chávez Muñoz
José I. Márquez Cervantes
María Pinita Ramirez Marques
Luis Francisco Hernandez Lopez
Juan Armando de Leon Pérez
Guadalupe Fragoso Davalos
Cresencio Garcia Estrada
José Luis Pérez Cruz
Cristoforo Meza Garcia
Padro Jimenez Briones
Adolfo Rios Lopez
Martin Aguilar Meza
Florina Perez Padilla
Ismael Bravo Vargas
Ana María Vargas Mendoza
Juan Hernandez Gamino
Elvia Rumpo Keyva
Esteban Nieto Cabello
Mario Alberto Bastidas Jimenez
Juan José Escalera Valdez
Claudia Morales Salinas
Marcos César Moreno Solano
Gildardo Diaz Guerra
Eduardo Diaz Estrada
Luis Alonso Cota Gonzalez
Jesus Eduardo Cervantes Camacho
Saveriano Miguel Lopez
Javier Margarito Cortez
Eréndira Jimenez Garcia
Alma Rosa Cadenas Moreno
Leonides Ortega Melo
Esteban Vargas Lemos

Marcelino González Aquino
Zacarias Hernández Díaz
Rafael Carrillo Méndez
Juan Antonio Gómez Díaz
Luis Ernesto Gil Cota
Arturo Lopez Cevallos
Ramón Díaz Garcia
Esteban Eleazar Albarrara
Marcelino Luna Cabrales
Martin Gomez Horte
José Antonio Alcaraz
Ruben Pérez Sánchez
Manuel Lopez Lopez
Néstor Garcia Aburto
Romualdo Quintero Gutiérrez
Justino Hernández Barrios
Jorge A. Salas Garcia
Orlando Eric Alcamirano Jiménez
Zerferino Pérez Padilla
Martha Olivia Cevallos Garcia
Alejandro Gómez Farias
Isaac González Cevallos
Victoria Sanchez Gasca
Raúl Alfonso Campos Favila
Rodolfo Jauregui Quimonez
Rosa Espino Jacobo
Juan Santiago Ocampo
Juan Carlos Quero Quero
Arturo Martínez Olmos
Paulino Solis Verdugo
Leonardo Sanchez Placido
Juventino Bravo Carriel
Juan Pina Soto
Gustavo Sanchez Delgado
Gerardo Bailon Martinez
Santos Jimenez Pagle
Edgar Valdez Garcia
J. Guadalupe Damian Govea
Salomón Vega Guerrero

Maribel Solis Blas
Julio César Villegas
Verónica García Alva
Francisco Gamet A.
Adriana Patricia Zava
Rosa Lilia Parada B.
Fernando Lopez Conja
José Refugio Ortég
Carlos Echeverría Bri
Rufino Carriero Ca
Francisco Juárez Ozur
Rosalba Maldonado R
Rosa Valencia Torre
María del Pilar Gonzál
José Jesús Santana
Bernardino Lopez G
Estanislao Torres C
Maria Oralia Varela Pa
Noe Carreón Rojas
Elvia Huerta Cocobac
Miguel Ángel Duarte
Rafael Garibay Alvarada
Victor Carrillo Med
José Antonio Bautista
María del Carmen Rod
Gumerando Reyes Cox
Manuel Pérez Chay
Ruben Saucedo Mez
Dionisio Alvarado Gut
José Guadalupe Carca
Carlos Manuel River
Miguel Meja Anardi
Maria Oralia Varela P
Ivan Fontes Lopez E
Ruben Vargas Bert
Angelica Echiveste Sim
Alejandro Garcia Alva
Aureo Ramirez Bar
Evello Lopez Laines
Manuel de Jesus Flores

NO OLVIDADO (ΔΕΝ ΞΕΧΝΙΕΤΑΙ), NOS. 4-9, 2010 ANDREA BOWERS

Γραφίτης σε χαρτί, Έξι έργα, 304,8 × 128,3 εκ. το καθένα
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ)
τοποθεσία: Fridericianum, Κάσελ
Εικόνα: Mathias Völzke

Σε αυτό το έργο συγκεντρώνονται τα ονόματα ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους καθώς προσπαθούσαν να διασχίσουν τα **σύνορα ΗΠΑ-Μεξικού**. Τα ονόματα αυτά μνημονεύονται πίσω από συρματοπλέγματα, παραπέμποντας στα χιλιάδες χιλιόμετρα του φράχτη που ορίζει το σύνορο. Σε αντίθεση με τις στατιστικές που αναφέρονται στις ειδήσεις, η ταυτοποίηση των ονομάτων δίνει την εντύπωση ενός μνημείου προς τιμήν όσων έχασαν τη ζωή τους αναζητώντας μια καλύτερη. Σε άλλα δημόσια μνημεία συνήθως τα ονόματα που αναγράφονται αποτελούν έναν οριστικό και πλήρη κατάλογο, ενώ στο έργο της Andrea ο κατάλογος αυτός θα παραμείνει πάντα ημιτελής, αφού κάθε χρόνο χάνονται ολοένα περισσότερες ζωές σε αυτό το ταξίδι. Η Andrea χρησιμοποίησε γραφίτη και χαρτί για να φιλοτεχνήσει το έργο –εύθραυστο, ελαφρύ και εφήμερο– αντί για μάρμαρο ή άλλο διαρκές υλικό που συνήθως χρησιμοποιείται στην κατασκευή παρόμοιων δημόσιων μνημείων.

Η **Andrea Bowers** (γενν. 1965, Ουίλμινγκτον, ΗΠΑ) πραγματεύεται σύγχρονα θέματα πολιτικής, αμερικανικής ιστορίας και διαμαρτυρίας, συχνά μέσα από τη φεμινιστική-ακτιβιστική οπτική. Δουλεύει με ποικίλα μέσα, όπως το βίντεο, το σχέδιο και η εγκατάσταση. Σε ένα έργο της με τίτλο *Letters to an Army of 3* (Γράμματα στην Army of 3) η Andrea δημιούργησε ορισμένα έργα εμπνευσμένα από γράμματα γυναικών που θέλουν να κάνουν έκτρωση προς την Army of 3, μια ομάδα Καλιφορνέζων ακτιβιστών οι οποίοι κινδύνευσαν να πάνε φυλακή προκειμένου να εκπαιδευθούν και να πληροφορήσουν γυναίκες σχετικά με τις επιλογές τους στο θέμα της αναπαραγωγής. Τα γράμματα αποτελούν σημαντικά ιστορικά τεκμήρια για την εμπειρία των γυναικών και τον διαρκή αγώνα τους για ισότητα και αυτονομία.

Σύνορα ΗΠΑ-Μεξικού: τα σύνορα που διασχίζονται συχνότερα σε όλο τον κόσμο. Το τοπίο ποικίλλει, από πόλεις έως ακατοίκητες ερήμους, και πολλοί Μεξικανοί που ελπίζουν να καταφέρουν να περάσουν τα σύνορα παράνομα ρισκάρουν να χάσουν τη ζωή τους, ενώ συχνά πέφτουν θύματα υπερβολικής χρήσης βίας και παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

#σύνορα #κλίμακα #υλικά

- # Τι είναι το σύνορο; Αναλογίσου τους σκοπούς των συνόρων σε μια πόλη, ανάμεσα σε χώρες και σε άλλα χωρικά περιβάλλοντα: πώς έχουν φτιαχτεί, ποια η επίπτωσή τους στο περιβάλλον, στην αισθητική του τοπίου, στους λαούς και στα ανθρώπινα δικαιώματα;
- # Γιατί, κατά τη γνώμη σου, η καλλιτέχνηδα επέλεξε να δημιουργήσει μια εγκατάσταση αυτού του μεγέθους για να παρουσιάσει το συγκεκριμένο θέμα;
- # Ποιες διαφορές και ποιες ομοιότητες βλέπεις ανάμεσα στο έργο της Andrea και σε άλλα δημόσια μνημεία;

IX
documenta
Katalog

6P

DER FALSCHER DOCUMENTA KATALOG, 1992 ANNEMARIE ΚΑΙ LUCIUS BURCKHARDT

ύφασμα, 31 x 23 x 5,5 εκ.
τοποθεσία: Peppermint, Κάσελ
Εικόνα: Natalia Escudero

Η Annemarie και ο Lucius Burckhardt ήταν ένα ζευγάρι αντισυμβατικών διανοητών που, μαζί με τους φοιτητές τους, επεξεργάστηκαν την επιστήμη του περιπάτου, ή **Spaziergangswissenschaft**, κατά την οποία η πόλη έγινε η τάξη στην οποία δίδασκαν. Ο όρος, που επινοήθηκε από τον Lucius, ήταν ένα θέμα που μπορούσε να μελετηθεί στο πανεπιστήμιο και παρείχε μια προσέγγιση στη μάθηση σχετικά με το καθημερινό περιβάλλον με όχημα το περπάτημα σε δρόμους και πάρκα, τη συζήτηση με περίοικους, το παιχνίδι με τις αστικές συμβάσεις και την αναζήτηση του αόρατου μέσα στο ορατό. Η βιβλιοθήκη εργασίας του ζεύγους Burckhardt, με τόμους που συγκεντρώθηκαν ενόσω το ζεύγος δίδασκε στο Kasseler Hochschule, περιλαμβάνει πολλά εργαλεία που προσφέρονται για τη μελέτη της ειδικής μεθοδολογίας τους. Ανάμεσα στα βιβλία που υπάρχουν στα ράφια της είναι το *Der falsche documenta Katalog* (Ο ψεύτικος κατάλογος της documenta): πρόκειται για ένα μαξιλάρι που έφτιαξε η Annemarie το οποίο μιμείται τον κατάλογο της DOCUMENTA IX του 1992. Όταν οι δικηγόροι της documenta κινήθηκαν νομικά, η Annemarie το αποδόμησε και το μετέτρεψε σε ένα κουτί αυτοσχέδιας κατασκευής.

Τόσο η **Annemarie** (γενν. 1930, Βασιλεία, Ελβετία· θάν. 2012) όσο και ο **Lucius Burckhardt** (γενν. 1925, Νταβός, Ελβετία· θάν. 2003) εργάστηκαν στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Πολεοδομίας και Χωροταξίας στο Kasseler Hochschule. Η εναλλακτική διδακτική μεθοδολογία τους μπορεί να μελετηθεί στον πιο εντυπωσιακό τους περίπατο, που πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στο πλαίσιο του μαθήματος «Αντίληψη και κυκλοφορία», υπό την καθοδήγηση του ζεύγους Burckhardt και του Helmut Holzzapfel. Οι φοιτητές περπατούσαν στον δρόμο κρατώντας παμπρίζ αυτοκινήτων ως ένα μέσο για να στοχαστούν πάνω στην οπτική των αυτοκινήτων. Η δράση αυτή εντάχθηκε στον Περίπατο Αυτοκινητιστών όπου οι φοιτητές έκαναν κατάληψη σε σημεία στάθμευσης αυτοκινήτων. Οι περίπατοι στην έκθεση documenta 14 είναι εμπνευσμένοι από αυτή τη μεθοδολογία.

Περιπατολογία: η επιστήμη του περιπάτου, την οποία ανέπτυξαν η Annemarie και ο Lucius Burckhardt, που αμφισβητεί τον αυστηρό ορισμό του τι μπορεί να θεωρηθεί «επιστήμη» και πώς το περπάτημα μπορεί να αποτελέσει τρόπο μάθησης.

#περπάτημα #πολεοδομία #λειτουργία

- # Ποια η διαφορά ανάμεσα στον περίπατο και στο περπάτημα;
- # Πάρε ένα μολύβι και βγες για περίπατο – περπάτα και σημειώνε τα διαφορετικά πράγματα που δεν μπορείς να δεις σε έναν συμβατικό χάρτη, όπως θορύβους, μυρωδιές, παιδικές χαρές, σημεία για να διασχίσεις τον δρόμο, λουλούδια κ.λπ. Σύγκρινε τον εναλλακτικό χάρτη σου με τον χάρτη κάποιου άλλου και αναλόγισου τις ομοιότητες και τις διαφορές.
- # Ποια είναι η λειτουργία ενός μαξιλαριού σε σχήμα βιβλίου; Ίσως είναι κάτι στο οποίο μπορείς να κάτσεις ενόσω διαβάζεις ένα άλλο βιβλίο. Τι καθιστά έναν κατάλογο ψεύτικο;

ΚΟΥΤΣΟ, 1974 VLASSIS CANIARIS

Εγκατάσταση που περιλαμβάνει έξι ανθρώπινες φιγούρες (συρματόπλεγμα πάνω σε ξύλινο σκελετό, παραγεμισμένα με χαρτί και πλαστικό, χρησιμοποιημένα ρούχα), εννέα βαλίτσες, μεταλλικό κλουβί, κιμωλία σε πισσόχαρτο 155 x 440 x 600 εκ. Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ) τοποθεσία: Fridericianum, Κάσσελ
Εικόνα: Mathias Völzke

Το έργο *Κουτσό* είναι μέρος της σειράς *Μετανάστες* του Βλάση Κανιάρη, που φιλοτεχνήθηκε μεταξύ 1971 και 1976 κατά την παραμονή του καλλιτέχνη στη Γαλλία και στη Γερμανία. Το έργο *Κουτσό* είναι ένα **περιβάλλον** με έξι ακέφαλες ανδρικές κούκλες που στέκονται γύρω από ένα σχήμα για κουτσό στο έδαφος. Αντί για αριθμούς μέσα στα τετράγωνα που έχουν γίνει με κιμωλία υπάρχουν λέξεις που παραπέμπουν σε μηχανισμούς της μεταναστευτικής πολιτικής. Οι λέξεις («εργασιακή επιτροπή», «προξενείο», «αποπροσανατολισμός»), καθώς και τα επιμελώς τοποθετημένα αντικείμενα γύρω τους παραπέμπουν στις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των *Gastarbeiter* (φιλοξενούμενων εργαζομένων) –των **μεταναστών εργαζομένων** που ταξίδεψαν στη Δυτική Ευρώπη στο πλαίσιο διακρατικών συμφωνιών εργοδότησης κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960– και δίνουν έμφαση στον εκτοπισμό, στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην επισφαλή εργασία. Η παιγνιώδης απόχρωση του έργου μοιάζει να δηλώνει και σχετική απαντοχή.

Περιβάλλοντα: η λέξη που χρησιμοποιείται συχνότερα για να περιγράψει έργα όπως το *Κουτσό*. «Τα έργα θα έπρεπε να είναι αυτό που είναι, όχι αναπαράσταση, αλλά το αληθινό αντικείμενο μέσα στον χώρο», δήλωσε ο Κανιάρης. Ο θεατής γίνεται μέρος του περιβάλλοντος και ταυτόχρονα μάρτυρας της ακινησίας του, της ανωνυμίας και της απομόνωσής του.

Μετανάστης εργαζόμενος: άτομο που μετακινείται είτε στην πατρίδα του είτε σε άλλη χώρα για να εργαστεί.

Οι μετανάστες εργαζόμενοι συχνά δεν έχουν τη νομική προστασία στη χώρα όπου εργάζονται και αποχωρίζονται τις οικογένειές τους για πολλούς μήνες.

Στρατιωτική χούντα: στρατιωτική ομάδα που κυβερνά μια χώρα αφού έχει καταλάβει την εξουσία διά της βίας.

Ο Βλάσης Κανιάρης (γενν. 1928, Αθήνα · θάν. 2011) μετέφερε στο σκηνικό των γκαλερί και των μουσείων προσωπικές ιστορίες, φωνές και συνηθισμένα αντικείμενα για να αναφερθεί σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα μετανάστευσης, κινητικότητας και συνθηκών εργασίας που παραμένουν επίκαιρα μέχρι και σήμερα. Ο Βλάσης Κανιάρης έφυγε από την Ελλάδα το 1956 και εγκαταστάθηκε στη Ρώμη και εν συνεχεία στο Παρίσι. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1967 και αναγκάστηκε να φύγει κατά τη διάρκεια της **στρατιωτικής χούντας**, επειδή τα έργα του επικρίθηκαν από τις αρχές. Έζησε στο Βερολίνο έως ότου επέστρεψε στην Αθήνα το 1976, όπου παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του.

#μετανάστευση #εκτοπισμός #παιχνίδια #εργασία

- # Οι άνθρωποι ανέκαθεν μετανάστευαν από ένα μέρος σε κάποιο άλλο για διάφορους λόγους. Στην περίπτωση του Κανιάρη, το έργο του επικεντρώνεται στους φιλοξενούμενους εργαζομένους και στη γραφειοκρατία της μετανάστευσης. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, υπήρχε το σύστημα των φιλοξενούμενων εργαζομένων μετά τον πόλεμο στη Γερμανία;
- # Αν έπρεπε να προσαρμόσεις ένα από τα αγαπημένα σου παιδικά παιχνίδια στο θέμα της μετανάστευσης πώς θα το έκανες; Φτιάξε ένα σχέδιο γι' αυτό το παιχνίδι και σύνταξε οδηγίες για το πώς παίζεται.
- # Αν έπρεπε να αφηγηθείς μια ιστορία μέσω τριών αντικειμένων, ποια αντικείμενα θα επέλεγες; Τι είδους ιστορία θα αφηγούνταν;

ΙΣΤΙΑ, 1981-82 ΜΠΙΑ ΝΤΑΒΟΥ

Ύφασμα, Διαστάσεις μεταβλητές
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ)
τοποθεσία: Fridericianum, Κάσελ
Εικόνα: Nils Klinger

Ξεκινώντας τη σταδιοδρομία της τη δεκαετία του 1960, η Μπία Ντάβου ανέπτυξε ένα μοναδικό εικαστικό ιδίωμα υιοθετώντας σύμβολα και σειριακούς αριθμούς από τα μαθηματικά και τα προγράμματα υπολογιστών, το οποίο αποτέλεσε την κεντρική αρχή της πρακτικής της. Επηρεάστηκε πολύ από την τεχνολογία και την επιστήμη, αλλά και από τον μύθο και την ποίηση: στο έργο της *Ιστία* η καλλιτέχνη συνδύασε το ενδιαφέρον της για την **Ακολουθία Φιμπονάτσι** με τον ομηρικό μύθο του ταξιδευτή Οδυσσέα και της Πηνελόπης που υφαίνει στον αργαλειό. Η Μπία Ντάβου δημιούργησε ένα **περιβάλλον** με τριγωνικά υφάσματα που θυμίζουν ιστία, μέσα στο οποίο και γύρω από αυτό ο επισκέπτης μπορεί να κινηθεί ελεύθερα. Στην επιφάνεια των ιστίων η καλλιτέχνη συνδυάζει τις σειριακές δομές με γράμματα από την Οδύσσεια αναδιοργανωμένα σε αριθμητική σειρά κατά την Ακολουθία Φιμπονάτσι. Με αυτόν τον τρόπο η ποίηση υπερβαίνει τους περιορισμούς του κειμένου για να επεκταθεί στο ύφασμα, στο σχοινί, στις ραφές, στα ιστία και στο ταξίδι.

Η **Μπία Ντάβου** (γενν. 1932, Αθήνα· θάν. 1996) ξεκίνησε την καλλιτεχνική της σταδιοδρομία τη δεκαετία του 1960 πειραματιζόμενη με τα όρια της απεικόνισης στα ζωγραφικά έργα αφηρημένης τέχνης. Τη δεκαετία του 1970 εγκατέλειψε τον καμβά και ασχολήθηκε με τις τρισδιάστατες κατασκευές και τα περιβάλλοντα. Καθώς ενδιαφερόταν για την επικοινωνία με την ευρύτερη της έννοια, η Μπία Ντάβου εμπνεύστηκε από τη γλώσσα της επιστήμης των υπολογιστών και από τα μαθηματικά. Αρχισε να δημιουργεί μια σειρά έργων υπό τον τίτλο *Serial Structures*, βασισμένη στην Ακολουθία Φιμπονάτσι και στο δυαδικό σύστημα. Οι αναφορές στην Οδύσσεια και στην ελληνική μυθολογία είναι ιδιαίτερα σημαντικές στη δουλειά της, καθώς προσδίδουν λυρικότητα και ποιητική ελευθερία στις συνθέσεις της, διαταράσσοντας τον ψυχρό ορθολογισμό της μαθηματικής τάξης.

Ακολουθία Φιμπονάτσι: η Ακολουθία Φιμπονάτσι είναι η σειρά των αριθμών 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34... Βρίσκεις τον επόμενο αριθμό προσθέτοντας τους δύο αμέσως προηγούμενους αριθμούς. Η ακολουθία Φιμπονάτσι πήρε το όνομά της από τον Ιταλό μαθηματικό Λεονάρντο από την Πίζα, που την περιέγραψε στο βιβλίο του *Liber Abaci* του 1202.

#γλώσσα #ταξίδια #κώδικας

- # Δημιούργησε έναν μυστικό κώδικα χρησιμοποιώντας γράμματα και σχέδια, καθώς και το κλειδί για την αποκωδικοποίησή του. Γράψε ένα σύντομο ποίημα για το ταξίδι στον χωροχρόνο με τον μυστικό σου κώδικα. Στη συνέχεια, ζήτη από κάποιο φίλο να το αποκωδικοποιήσει χρησιμοποιώντας το κλειδί.
- # Φτιάξε χάρτινες βαρκούλες χρησιμοποιώντας μόνο ένα φύλλο χαρτί. Κάνε διαγωνισμό για να δεις ποια βαρκούλα επιπλέει για μεγαλύτερο διάστημα.
- # Δημιούργησε μια αριθμητική ακολουθία χρησιμοποιώντας έναν κανόνα όπως η Ακολουθία Φιμπονάτσι. Ζήτη από κάποιο φίλο να κατανοήσει τον κανόνα που χρησιμοποίησες στην ακολουθία σου.

THE LIVING PYRAMID (Η ΖΩΣΑ ΠΥΡΑΜΙΔΑ), 2015/2017 AGNES DENES

Λουλούδια, χόρτα, χώμα, ξύλο, χρώμα
9 x 9 x 9 μ.

τοποθεσία: Nordstadtpark, Κάσελ

Εικόνα: Mathias Völzke

Η μνημειώδης γεωμετρική φόρμα του έργου *The Living Pyramid* μαλακώνει και χάνει την τελειότητά της με το πέρασμα του χρόνου, καθώς κατακλύζεται από εκατοντάδες φυτά που ανθίζουν και από χορτάρι. Οι κύκλοι της αναβίωσης εμφανίζονται καθώς τα λουλούδια ανθίζουν και μαραίνονται, ενώ οι σπόροι γονιμοποιούν και φυτρώνουν. Τα φυτά του έργου *Η ζώσα πυραμίδα*, που έχουν επιλεχτεί έτσι ώστε να ταιριάζουν με το τοπικό περιβάλλον, δημιουργούν ένα μοναδικό βιολογικό οικοσύστημα με ποικιλία χρωμάτων και υφών. Οι άγριοι σπόροι και τα έντομα επίσης βρίσκουν στέγη στην πυραμίδα. Το **οικοσύστημα** που δημιουργεί το έργο επεκτείνεται πέρα από το ίδιο το γλυπτό για να συμπεριλάβει και τα δίκτυα των ανθρώπων που απασχολούνται στην κατασκευή και στη συντήρησή τους, αποδεικνύοντας πως το φυσικό και το κοινωνικό στοιχείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Το γλυπτό συνοδεύεται από ερωτηματολόγιο με θέμα την **κλιματική αλλαγή**, οι απαντήσεις στο οποίο θα ψηφιοποιηθούν και θα σφραγιστούν μέσα σε χρονοκάψουλα που θα ανοιχτεί το 3017.

Η **Agnes Denes** (γενν. 1931, Βουδαπέστη, Ουγγαρία) μεγάλωσε στη Σουηδία και σπούδασε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Για την Agnes οι αράτες διαδικασίες σκέψης και αλλαγής εκφράζονται με υλικές φόρμες που υπερβαίνουν τη γλωσσική απόδοση. Εδώ και πολλά χρόνια έχει δημιουργήσει μεγάλης κλίμακας οικολογικές παρεμβάσεις όπως το έργο *Wheat Field, A Confrontation* (1982), όπου η καλλιτέχνη φύτεψε και θέριασε σιτάρι σε δύο στρέμματα στη χωματερή του Μπάτερι Παρκ, στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης. Οι πυραμίδες συχνά πρωταγωνιστούν στο έργο της ως σημείο σύζευξης ιδεών για τον χώρο, τον χρόνο και τον πολιτισμό. Συνδυάζοντας την πυραμίδα με την ομορφιά και τη δύναμη των διεργασιών στη φύση, η Agnes προσφέρει μια προοπτική για το μέλλον αφηρώντας την κλιματική αλλαγή και άλλα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Κλιματική αλλαγή: αλλαγή στα κλιματικά πρότυπα σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο, συγκεκριμένα η αλλαγή που έχει διαφανεί από τα μέσα έως τα τέλη του 20ού αιώνα και συνεχίζεται, η οποία αποδίδεται εν πολλοίς στα αυξημένα επίπεδα διοξειδίου του άνθρακα που παράγεται λόγω της χρήσης των ορυκτών καυσίμων.

Οικοσύστημα: το πλέγμα σχέσεων ανάμεσα σε οργανισμούς και στο περιβάλλον τους.

#οικολογία #τοπίο #φύση #αρχιτεκτονική #χρόνος

- # Τι πιστεύεις για το εξωτερικό περιβάλλον του σχολείου σου; Έχει αρκετά φυτά; Αν μπορούσες να το επανασχεδιάσεις, πώς θα το άλλαζες; Τι είδους φυτά θα έβαζες; Θα είχε πουλιά και άλλα ζώα; Σχεδίασε την ιδέα σου.
- # Τι ξέρεις για την κλιματική αλλαγή; Ποιες είναι κάποιες από τις αλλαγές που ήδη βλέπουμε ότι συμβαίνουν στον κόσμο γύρω μας; Ποιος ή τι επηρεάζεται από αυτές τις αλλαγές; Επηρεάζουν κι εσένα;
- # Αν κατασκεύαζες μια χρονοκάψουλα για να ανοιχτεί σε 1.000 χρόνια, τι θα έβαζες μέσα; Τι θα ήθελες να ξέρουν ή να θυμούνται οι μελλοντικές γενιές για τον 21ο αιώνα; Με τι θα έμοιαζε αυτή η χρονοκάψουλα;

ATLAKIM (ΔΑΣΟΣ), 1990-2012 BEAU DICK

Tsonoqua Mask (Μάσκα Tsonoqua), 2016; Τρεις μάσκες κορακιού, περ. 2000, ανάμεικτα μέσα. Διαστάσεις μεταβλητές
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ), Αθήνα
τοποθεσία: Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ), Αθήνα
Εικόνα: Mathias Völzke

Ο Beau Dick φιλοτέχνησε μάσκες που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη φυλή Kwakwaka'wakw και χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των παραδοσιακών τελετών για την απόδοση δώρων, οι οποίες είναι γνωστές ως **πότλατς**. Οι μάσκες του Beau από τη σειρά *Atlakim* (Πνεύμα του Δάσους) απεικονίζουν και αφηγούνται την ιστορία που λένε οι Kwakwaka'wakw σχετικά με ένα αγόρι που δραπετεύει στο δάσος αφού το έχει απορρίψει η οικογένειά του. Ενόσω βρίσκεται στο δάσος το προστατεύουν ένας αγριόγαλος και άλλα πνεύματα, τα οποία του διδάσκουν τα τραγούδια και τους χορούς τους. Οι μάσκες της σειράς *Atlakim* έχουν συγκεκριμένο κύκλο ζωής: χρησιμοποιούνται στους τέσσερις χορούς κατά τη διάρκεια της τελετής πότλατς και στο τέλος ρίχνονται στην πυρά. Αυτή η τελετουργική πυρά δημιουργεί την ανάγκη να κατασκευαστούν νέες μάσκες, επιτρέποντας την επαναφήγηση των ιστοριών καθώς και την επανάληψη των παραδοσιακών τραγουδιών και χορών. Στον Καναδά, μεταξύ 1855 και 1951, οι αποικιοκρατικές αρχές απαγόρευαν οποιαδήποτε δραστηριότητα σχετιζόμενη με την τελετή πότλατς. Το έργο του Beau Dick παίζει σημαντικό ρόλο στη συνέχιση αυτών των τελετών σήμερα.

Ο **Beau Dick** (γενν. 1955, Αλέρτ Μπέι, Καναδάς· θάν. 2017) ήταν αυτόχθων καλλιτέχνης, ακτιβιστής, αρχιτεχνίτης και αρχηγός λόγω κληρονομικού δικαιώματος στην κοινότητα των Kwakwaka'wakw. Σε όλη τη σταδιοδρομία του ο Beau ήταν μέντορας και δάσκαλος για τις νεότερες γενιές. Τον Φεβρουάριο του 2013 περπάτησε, από το Κουατσίνο έως τη Βικτόρια, όπου έσπασε ένα corper (κομμάτι χαλκού) στα σκαλιά του Νομοθετικού Σώματος της Βρετανικής Κολομβίας. Το 2014 έσπασε ένα **copper** στα σκαλιά του Κοινοβουλίου του Καναδά στην Οτάβα. Αυτές οι συμβολικές πράξεις της θραύσης των κορματιών χαλκού δηλώνουν την έλλειψη πίστης στα σύγχρονα συστήματα του καπιταλισμού και της αποικιοκρατίας στον Καναδά και αποτελούν κάλεσμα για αλλαγή.

Copper: κομμάτι χαλκού σφρηλατημένο ώστε να πάρει το σχήμα ασπίδας. Για τη φυλή Kwakwaka'wakw αυτά τα κομμάτια χαλκού είναι σύμβολα πλούτου και δύναμης. Επιδεικνύονται σε σημαντικά γεγονότα της ζωής και αποκτούν αξία με την πάροδο του χρόνου.

Πότλατς: παραδοσιακή τελετή απόδοσης δώρου την οποία συνθέτουν οι αυτόχθονες λαοί στις τις τελετές περιλαμβάνονται γέυματα, ομιλίες, τραγούδια και χοροί, που πραγματοποιούνται με την ευκαιρία σημαντικών γεγονότων, όπως είναι οι γάμοι, οι γεννήσεις και οι θάνατοι.

#αφήγηση #επιτελεστικότητα #αποικιοκρατία

- # Στους κόλπους της φυλής Kwakwaka'wakw, η ιστορία του Atlakim κληροδοτείται μέσω της κατασκευής μασκών, της επιτέλεσης του τελετουργικού και κατόπιν της καύσης των μασκών, ώστε να μπορεί να συνεχιστεί το νήμα των ιστοριών. Μπορείς να σκεφτείς κάποιες δραστηριότητες ή γιορτές στον δικό σου πολιτισμό στις οποίες οι άνθρωποι αναφέρονται εκ νέου ιστορίες; Πώς διαμοιράζονται αυτά τα αφηγήματα;
- # Θυμήσου μια ιστορία που ξέρεις ή επινόησε μια καινούρια. Βρες ή φτιάξε ένα αντικείμενο που θα σε βοηθήσει στην αφήγηση της ιστορίας αυτής. Τι ιδιότητες έχει αυτό το αντικείμενο; Συμπεριφέρεται διαφορετικά όταν γίνεται μέρος της περφόρμανς; Τι γίνεται το αντικείμενο μετά;
- # Άκουσε την ιστορία του Atlakim και αφηγήσου τη σε κάποιον άλλο με τον δικό σου τρόπο.

FUNDI (ΕΞΕΓΕΡΣΗ), 2017 ABOUBAKAR FOFANA

Φυσικά υφάσματα από ίνες, ραμμένα και βαμμένα στο χέρι με βιολογικό λουλάκι στο Μπαμάκο και στην Αθήνα: *Indigofera arrecta*, *Polygonum tinctorium* και *Isatis tinctoria* φυτεμένα σε συνεργασία με τα Kasseler Werkstatt (Gartenbau)· Stadt Kassel, Umwelt- und Gartenamt· Universität Kassel, Gewächshaus für tropische Nutzpflanzen, Witzenhausen

Διαστάσεις μεταβλητές

Εικόνα: Roman März

Στο έργο *Fundi* (Εξέγερση), λεπτοϋφαντα μπλε υφάσματα αιωρούνται από την οροφή της documenta Halle, μαζί με τρία είδη του φυτού **λουλάκι** ή **ινδικό**, τα οποία μεγάλωσαν σε θερμοκήπια στην πόλη του Κάσελ και γύρω από αυτήν. Το φυτό *Indigofera arrecta* καλλιεργείται στο Μάλι, το φυτό *Polygonum tinctorium* στην Ινδία και στην Ιαπωνία και το φυτό *Isatis tinctoria* στην Ευρώπη. Στα καζάνια του Aoubakar όπου γίνεται η ζύμωση του λουλακιού δεν υπάρχουν χημικά πρόσθετα· η βαφή παράγεται αποκλειστικά από θρυμματισμένα, αποξηραμένα φύλλα λουλακιού. Οι διαδικασίες τις οποίες εφαρμόζει ο Aoubakar στην τέχνη του αντικατοπτρίζουν τον βαθύ σεβασμό του για τη φύση και την πνευματικότητα. Σε συνεργασία με ομάδες αντρών και γυναικών στα χωριά, οι οποίοι ακόμη ασκούν τις παραδοσιακές τεχνικές χειροτεχνίας, ο καλλιτέχνης δημιουργεί υφάσματα που έχουν υφανθεί με το χέρι σε αργαλειό και μετά έχουν χρωματιστεί με μια σειρά διεργασιών που απαιτούν υπομονή. Ο τίτλος αυτού του έργου παραπέμπει τόσο στην ανάπτυξη του φυτού καθώς μεγαλώνει προσπαθώντας να φτάσει το φως όσο και στην Εξέγερση του Ινδικού το 1859 και στην αναγέννηση και την επικύρωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής την επαύριον της αποικιοκρατίας.

Fundi: λέξη από την οικογένεια Μπαντού των αφρικανικών γλωσσών, η οποία σημαίνει τον σοφό, τον δάσκαλο, τον ταλαντούχο τεχνίτη ή το άτομο με κάποια ειδική γνώση.

Ινδικό (Indigo): η λέξη indigo προέρχεται από την ελληνική λέξη «ινδικό» και δηλώνει την «μπλε βαφή από την Ινδία». Η «Εξέγερση του Ινδικού» το 1859 στη Βεγγάλη ήταν η πρώτη επιτυχημένη εξέγερση ντόπιων χωρικών που εναντιώθηκαν στην εκμετάλλευση από πλούσιους Ευρωπαίους γαιοκτήμονες.

Ο **Aoubakar Fofana** (γενν. 1967, Μπαμακό, Μάλι) είναι καλλιτέχνης καλλιγράφος και αρχιτεχνίτης του λουλακιού, ο οποίος, εξερευνώντας την καλλιτεχνική κληρονομιά, απέκτησε γνώσεις για την παραδοσιακή διαδικασία βαφής με τη χρήση του φυτού λουλάκι. Ανακάλυψε ότι ελάχιστοι είναι οι ειδικευμένοι τεχνίτες που συνεχίζουν την παραγωγή λουλακιού, κι έτσι συμπλήρωσε τις αποσπασματικές γνώσεις από τα ταξίδια του με έρευνα, προτού θέσει τη μέθοδο σε εφαρμογή. Έκτοτε ο Aoubakar έχει αφιερώσει δεκαετίες στην καλλιέργεια και στον πειραματισμό με διαφορετικές ποικιλίες του φυτού και με διάφορες τεχνικές βαφής, προκειμένου να εξελίξει τις πλέον ιδιαίτερες αποχρώσεις του μπλε.

#μπλε λουλακί #ζωντανά φυτά #ύφασμα

- # Το μπλε χρώμα έχει πολλές κοινωνικές και πολιτισμικές συνδηλώσεις. Για παράδειγμα, υπάρχουν τραγούδια σχετικά με το μπλε χρώμα που αναφέρονται στη θλίψη. Περιγράψε τα είδη του μπλε που βλέπεις εδώ. Ποιες άλλες σκέψεις μπορείς να κάνεις σχετικά με αυτό το χρώμα;
- # Κοίτα την ούγια στα ρούχα σου για να δεις πού κατασκευάστηκαν. Μπορείς να καταλάβεις αν τα ρούχα σου έχουν χρωματιστεί με συνθετικές ή φυσικές βαφές;
- # Κι άλλα φυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παρασκευή βαφών: οι φλούδες κρεμμυδιού, τα βαλανίδια, το σπανάκι, αλλά και η γύρη των λουλουδιών, για παράδειγμα, είναι κάποια από τα υλικά που μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την παρασκευή βαφών. Πειραμάτισου με ζωντανά φυτά για να δεις τι χρώματα μπορείς να φτιάξεις.

FLUCHTZIELEUROPAHAVARIESCHALLKÖRPER, 2017 GUILLERMO GALINDO

ανάμεικτα μέσα

Δύο μέρη, 2,5 × 5,4 × 1 μ. και 3,1 × 2,9 × 1,9 μ.

τοποθεσία: documenta Halle, Κάσελ

Εικόνα: Mathias Völzke

Το κουφάρι ενός μεγάλου πλεούμενου που κρέμεται από την οροφή, με το σκαρί ανοιγμένο στα δύο και χωρισμένη την πρύμνη από την πλώρη, αποτελεί τη βάση του έργου *Fluchtzieleuropahavarieschallkörper* (2017). Το έργο περιλαμβάνει σύνθεση από ευρεθέντα αντικείμενα που άφησαν πίσω τους μετανάστες στο Κάσελ και στην Αθήνα σε κέντρα υποδοχής και άλλους προσωρινούς, εγκαταλειμμένους χώρους στέγασης προσφύγων. Τα αντικείμενα, σταδιακά διαμορφωμένα με την πάροδο του χρόνου, γίνονται μουσικά όργανα που παίζονται μαζί με ντόπιους μουσικούς οι οποίοι συνεργάστηκαν σε πολλές συνθέσεις με τον Guillermo. Σε αυτές τις συνθέσεις τον καλλιτέχνη δεν τον ενδιαφέρει να έχει τον τέλειο ήχο, αλλά μια διαφορετική μορφή αφήγησης, δίνοντας στα υλικά τη δική τους φωνή. Κάθε αντικείμενο έχει ήχο, σύμφωνα με τον Guillermo, ο οποίος συνδυάζει πράγματα όπως φουρκέτες, παιδικά παπούτσια, ακτίνες ποδηλάτου, κομμάτια από κούκλες, είδη ρουχισμού και αντικείμενα προσωπικής υγιεινής για να φτιάξει ηχητικές εγκαταστάσεις που παράγουν αλλόκοτα ηχητικά κολάζ.

Ο **Guillermo Galindo** (γενν. 1960, Πόλη του Μεξικού, Μεξικό) έχει επισκεφτεί επανειλημμένα τα **σύνορα Μεξικού-Ηνωμένων Πολιτειών** στο πλαίσιο διάφορων προτζεκτ. Έχει συλλέξει αντικείμενα που πέταξαν άνθρωποι οι οποίοι διέσχισαν τα σύνορα, ενώ επίσης παρατήρησε τη «μεθοριακή συνθήκη» και τεκμηρίωσε πολυάριθμες πράξεις απανθρωπιάς, όπως η καταστροφή των παγουριών που είναι απαραίτητα για την επιβίωση κατά τη διάσχιση των συνόρων. Ως μουσικός και συνθέτης ενσωματώνει τις εμπειρίες του στην παραγωγή των σωμάτων ήχου από τέτοια ευρεθέντα υλικά.

Σύνορα ΗΠΑ-Μεξικού: τα σύνορα που διασχίζονται συχνότερα σε όλο τον κόσμο. Το τοπίο ποικίλλει, από πόλεις έως ακατοίκητες ερήμους, και πολλοί Μεξικανοί που ελπίζουν να καταφέρουν να περάσουν τα σύνορα παράνομα βάζουν σε κίνδυνο τη ζωή τους, ενώ συχνά πέφτουν θύματα υπερβολικής χρήσης βίας και παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

#μετανάστευση #ευρεθέντα υλικά #σύνθεση

- # Πολλά αντικείμενα βρίσκονται παρατημένα σε ζώνες μεθορίου. Ποια αντικείμενα στο σπίτι σου είναι σημαντικά για σένα; Τι θα έπαιρνες μαζί σου αν έπρεπε να εγκαταλείψεις την εστία σου;
- # Η πρακτική του Guillermo βασίζεται στην αντίληψη ότι κάθε αντικείμενο έχει τη δική του, μοναδική δόνηση. Συγκέντρωσε διάφορα αντικείμενα και βρες ένα κατάλληλο αντικείμενο για να τα χτυπήσεις (και μολύβι κάνει). Όταν χτυπάς τα διάφορα αντικείμενα, τι ήχους ακούς;
- # Ο Guillermo χρησιμοποιεί εικόνες για να δημιουργήσει μια παρτιτούρα. Η παρτιτούρα μπορεί να σου πει πώς να παίξεις ένα μουσικό όργανο, δίνει τις οδηγίες για μια κίνηση ή μπορεί να δηλώσει την κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί. Οι παρτιτούρες παρέχουν πολλές και διάφορες πληροφορίες. Μπορείς να δημιουργήσεις μια παρτιτούρα για τη σύνθεση που έφτιαξες με τα αντικείμενα που συνέλεξες; Δώσε την παρτιτούρα σου σε κάποιον άλλο και δες αν μπορεί να τη διαβάσει.

LA SOMBRA (Η ΣΚΙΑ), 2017 REGINA JOSE GALINDO

Βίντεο μιας περφόρμανς με άρματα μάχης Leopard
11΄

τοποθεσία: Palais Bellevue, Κάσελ
Στιγμιότυπο από το βίντεο

Η τεκμηρίωση μέσω βίντεο της περφόρμανς *La Sombra* (Η σκιά) δείχνει τη Regina Jose Galindo να τρέχει καθώς την ακολουθεί ένα άρμα Leopard. Η Regina διακινδυνεύει την προσωπική της ασφάλεια τρέχοντας μπροστά από ένα τανκς το οποίο θα μπορούσε να τη συντρίψει αν σε κάποιο σημείο εκείνη μείωνε την ταχύτητά της. Η σωματική ένταση είναι ορατή στην έκφραση του προσώπου της και το βίντεο επαναλαμβάνεται σε λούπα για να τονίσει την αντοχή που χρειάζεται αυτή η περφόρμανς. Το έργο έχει δημιουργηθεί ειδικά για τον συγκεκριμένο χώρο και αποτελεί καταγγελία της διεθνούς εμβέλειας της γερμανικής **εμπορίας όπλων** και των επιπτώσεών της στην αμερικανική ήπειρο. Στην πρακτική της η Regina συχνά δοκιμάζει τα όρια του σώματός της σε περφόρμανς που ενέχουν κινδύνους και λειτουργούν ως εικαστικές και **σωματικές** μεταφορές για πολιτικά και κοινωνικά θέματα.

Η **Regina José Galindo** (γενν. 1974, Πόλη της Γουατεμάλας, Γουατεμάλα) γεννήθηκε και μεγάλωσε κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου της Γουατεμάλας (1960-1996). Τα έργα της πραγματεύονται την πολιτική βία και διάφορα κοινωνικά ζητήματα, ειδικότερα τη βία εναντίον των γυναικών. Ένα παράδειγμα είναι το πολυσήμαντο έργο της *Perra* (2005), όπου χάραξε τη λέξη *perra* (σκύλα) στο πόδι της, προκειμένου να αναδείξει το ζήτημα των γυναικών που δολοφονήθηκαν και βρέθηκαν με τη φράση *muerte a todas las perras* (θάνατος σε όλες τις σκύλες) χαραγμένη στη σάρκα τους. Με την προκλητική πρακτική της η Regina τοποθετείται απέναντι στον συντηρητισμό όσον αφορά τις γυναίκες στην κοινωνία της Γουατεμάλας, σε ευρύτερη συναρμογή με τον φεμινιστικό αγώνα σε όλο τον κόσμο.

Εμπορία όπλων: η πώληση πυρομαχικών και όπλων καθώς και η λαθραία διακίνησή τους.
Σωματικό: το σχετικό με το σώμα.

#φόβος #εξουσία #τεκμηρίωση

- # Πιστεύουμε ότι η καλλιτέχνηδα τρομάζει; Γιατί ή γιατί όχι; Έχει σημασία;
- # Η Regina ενδιαφέρεται για την παραγωγή όπλων στο Κάσελ, και συγκεκριμένα αποφάσισε να χρησιμοποιήσει ένα άρμα. Πιστεύεις ότι το έργο της θα είχε την ίδια απήχηση αν έτρεχε μπροστά από άλλο όχημα; Τι συμβολίζει το άρμα σε αυτό το βίντεο;
- # Αυτή η εικόνα είναι καρέ από το έργο της. Πιστεύεις ότι το έργο τέχνης είναι η περφόρμανς ή το βίντεο της περφόρμανς;

THE DROUGHT, THE FLOOD, 2016
AUS DER SERIE "FIELDS OF SIGHT" (ΟΠΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ), 2013
GAURI GILL ΚΑΙ RAJESH CHAITYA VANGAD

Μελάνι σε μοναδικά αντίτυπα αρχαικής εκτύπωσης με χρωστική
106,7 × 157,5 εκ. τοποθεσία: Hessisches Landesmuseum, Κάσσελ
Freundlich zur Verfügung gestellt von Gauri Gill & Rajesh Vangad

Το έργο *Fields of Sight* (Οπτικά πεδία) είναι ένα πρότζεκτ συνεργασίας ανάμεσα στη φωτογράφο Gauri Gill και στον καλλιτέχνη της φυλής Warli Rajesh Vangad. Οι φωτογραφίες τοπίων, χωριών και κοινοτικών χώρων που έχει τραβήξει η Gauri εμπλουτίζονται με τα σχέδια του Rajesh με μελάνη, που χρησιμοποιούν την εικονογραφία των Warli, η οποία συχνά περιλαμβάνει τις σχέσεις μεταξύ ανθρωπότητας, κοινωνίας και φύσης. Το πρότζεκτ ξεκίνησε το 2013, όταν η Gauri προσκλήθηκε στο Νταχανού –μια συνοικία **Adivasi** στην Πολιτεία Μαχαράστρα– για να φιλοτεχνήσει έργα για ένα δημοτικό σχολείο κοντά στο σπίτι του Rajesh. Ο Rajesh την εξυπηρέτησε ως ξεναγός και μαζί ταξίδεψαν σε διάφορες τοποθεσίες με προσωπική, πολιτική και οικολογική σημασία. Οι φωτογραφίες, όπου ο Rajesh είναι πρωταγωνιστής και υποκείμενο, τεκμηριώνουν τις επισκέψεις τους σε σημαντικά μέρη. Οι φωτογραφίες και τα σχέδια παράγουν έναν υβριδικό εικαστικό ρυθμό που επανεγγράφει τη σχέση ανάμεσα στη γη και στις πολιτισμικές πρακτικές των αυτοχθόνων.

Η **Gauri Gill** (γενν. 1970, Τσαντιγκάρ, Ινδία) στην πρακτική της με βάση τη φωτογραφία πραγματεύεται προσωπικές και πολιτικές ιστορίες, ασχολούμενη με θέματα όπως η γη, ο εκτοπισμός, οι ταξικές δομές και η κινητικότητα. Η Gauri θεωρεί τη φωτογραφία μορφή μνημόνευσης και μέσο ακρόασης. Συχνά συνεργάζεται με περιθωριοποιημένες κοινότητες για να απθανασίσει τις εμπειρίες τους και να μοιραστεί τις ιστορίες τους με άλλους.

Ο **Rajesh Vangad** (γενν. 1975, Γκαντζάντ, Ινδία) είναι καλλιτέχνης Adivasi που ειδικεύεται στις παραδοσιακές τεχνικές της **ζωγραφικής Warli**. Με έδρα το Νταχανού, φιλοτεχνεί πίνακες που βασίζονται σε περίπλοκες δομές αφήγησης για να συμπεριλάβουν τη ζωή και την ιστορία όσων έχουν εκτοπιστεί λόγω της αποικιοκρατίας, καθώς και τη σχέση ανάμεσα σε αυτές τις αφηγήσεις και τη γη όπου κατοικούν οι Adivasi.

Adivasi: γενικός όρος που αναφέρεται σε ομάδες αυτοχθόνων στην Ινδία.

Ζωγραφική Warli: σtil ζωγραφικής που διαμορφώθηκε στην περιοχή Μαχαράστρα από τις κοινότητες Adivasi. Στη ζωγραφική Warli χρησιμοποιείται ένα σύνολο βασικών γεωμετρικών σχημάτων που συμβολίζουν τα διάφορα στοιχεία της φύσης, μεταξύ των οποίων και ζώα, άνθρωποι και φυτά, που αποδίδονται σε επίπεδο πεδίο.

#φαγητό #τοπίο #μεικτή τεχνική

- # Από πού προήλθαν τα συστατικά του τελευταίου γεύματος που έφαγες; Μπορείς να ανιχνεύσεις την προέλευσή τους; Κάνε έναν χάρτη με τα σημεία από όπου ήρθαν οι τροφές για να φτάσουν στο πιάτο σου. Σκέψου πώς μπορείς να φτιάξεις μια συνταγή που να περιέχει υλικά τα οποία προέρχονται από μια ακτίνα περίπου 150 χιλιομέτρων γύρω από το σπίτι σου.
- # Πήγαινε μια βόλτα στο προαύλιο του σχολείου σου και τράβα φωτογραφίες σημειώνοντας κάθε σημείο στο οποίο βρέθηκες. Κοινοποίησε τις εικόνες και τις σημειώσεις σου και δες αν μπορεί κάποιος φίλος σου να ακολουθήσει τη διαδρομή.
- # Αυτά τα έργα συνδυάζουν δύο πολύ διαφορετικούς τύπους εικαστικής απόδοσης. Ποιες είναι οι διαφορές και ποιες οι ομοιότητες μεταξύ τους; Θα θεωρούσες μία εκδοχή πιο αληθινή από την άλλη; Γιατί ή γιατί όχι;

**WHEN WE WERE EXHALING IMAGES (ΟΤΑΝ
ΕΚΠΝΕΑΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ), 2017
HIWA K**

Υαλοποιημένοι πήλινοι σωλήνες, πλαστικοποιημένα
δοκάρια, έπιπλα και διάφορα αντικείμενα

Με τη συνεργασία του πτυχιακού προγράμματος Product
Design, Kunsthochschule Kassel

τοποθεσία: Friedrichsplatz, Κάσσελ. Εικόνα: Mathias Völzke

Το έργο *When We Were Exhaling Images* (Όταν εκπνέαμε εικόνες), αποτέλεσμα μιας συνεργασίας με φοιτητές στο μάθημα σχεδίου στο Kunsthochschule Kassel, είναι μια εγκατάσταση και χώρος συμμετοχικής δράσης που ανασυνθέτει οικιακούς χώρους σε μικρογραφία με την επανάχρηση πήλινων αγωγών αποχέτευσης. Το έργο παίζει με διαφορετικά επίπεδα κλίμακας δημιουργώντας αντίθεση ανάμεσα στη **μνημειώδη** δημόσια γλυπτική και στους εξαιρετικά μικρούς χώρους διαβίωσης που προτείνονται στους αγωγούς. Επίσης, ο καλλιτέχνης θέτει υπό αμφισβήτηση τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου τοποθετώντας τους οικιακούς χώρους στη δημόσια σφαίρα. Οι αγωγοί παραπέμπουν στις εμπειρίες των προσφύγων στην Πάτρα, όπου χρησιμεύουν ως αυτοσχέδια καταλύματα. Η συμμετοχή των επισκεπτών στην έκθεση ενεργοποιεί τη γλυπτική σύνθεση και τους ωθεί να αναλογιστούν τις συνθήκες υπό τις οποίες ζουν οι άνθρωποι σε τέτοιους χώρους, καθώς και το αίσθημα του εκτοπισμού και της απώλειας που συνοδεύει την ανατροπή της καθημερινότητας.

Ο **Hiwa K.** (γενν. 1975, Κουρδιστάν, Ιράκ) είναι αυτοδίδακτος καλλιτέχνης του οποίου τα πρώιμα ερευνητικά ενδιαφέροντα αντλούσαν από την ευρωπαϊκή λογοτεχνία και τη φιλοσοφία. Εγκαταστάθηκε στη Γερμανία το 2002, όπου σπούδασε μουσική με τον Paco Peña, δάσκαλο του **φλαμένκο**. Αυτός ο διπλός χαρακτήρας των ενδιαφερόντων του σφράγισε την καλλιτεχνική πρακτική του, αφού συχνά χρησιμοποιεί τη λαϊκή τέχνη για να πραγματοποιήσει την προφορική ιστορία, πολιτικά ζητήματα και συλλογικές ή κοινωνικές σχέσεις. Ο Hiwa είναι επίσης δάσκαλος με ενεργό ενδιαφέρον για την εκ νέου επινόηση της διδασκαλίας της τέχνης, ενώ αμφισβητεί την επαγγελματισμό της καλλιτεχνικής πρακτικής.

Φλαμένκο: είδος χορού βασισμένο στις
λαϊκές παραδόσεις της νότιας Ισπανίας.
μνημειώδης: τεράστιου μεγέθους και
επιβλητικός.

#μετανάστευση #σπίτι #σχεδιασμός

- # Θα μπορούσες να θεωρήσεις το έργο του Hiwa σε δημόσιο χώρο μια πρόκληση να σκεφτούμε τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν σε δύσκολες συνθήκες. Αν ήθελες να δημιουργήσεις ένα έργο τέχνης για δημόσιο χώρο, τι θα είχες να προτείνεις;
- # Μπορείς να χτίσεις ένα κατάλυμα με λιγοστά υλικά; Πώς θα τα συνδύαζες μεταξύ τους; Τι θα χρειαζόσουν για να διασφαλίσεις τη θέρμανση και τη μόνωση; Προσπάθησε να χτίσεις ένα γερό και ανθεκτικό κατάλυμα μόνο με ξύλο και σχοινί.
- # Ο τίτλος του έργου είναι αινιγματικός. Τι συνειρμούς σου προκαλεί και πώς αλλάζει τη σχέση σου με το έργο τέχνης;

**TRASSEN (IN DER KASSELER KARLSAUE)
(ΓΡΑΜΜΕΣ [ΣΤΟ ΚΑΡΛΣΑΥΕ ΣΤΟ ΚΑΣΕΛ]), 2017
OLAF HOLZAPFEL**

Βαμμένο ξύλο, 550 x 400 x 850 εκ.
τοποθεσία: Πάρκο Karlsaue, Κάσελ
Εικόνα: Mathias Völzke

Το έργο *Trassen*, ένα γλυπτό στο πάρκο Karlsaue στο Κάσελ, παρουσιάζει τα δομικά στοιχεία ενός ιστορικού γερμανικού **Fachwerkhaus** (σπίτι με ξυλοδεσιά). Επιπλέον μακέτες τέτοιων κτισμάτων, μαζί με έργα του καλλιτέχνη σε βίντεο, συμπληρώνουν το υπαίθριο γλυπτό και παρέχουν το ιστορικό υπόβαθρο. Η εκτεθειμένη δομή του γλυπτού θέτει το πανταχού παρόν ερώτημα: πώς χρησιμοποιούν οι άνθρωποι τον υλικό κόσμο που τους περιβάλλει; Το σχήμα των δέντρων διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, οπότε καθορίζει την κλίμακα και το σχέδιο των σπιτιών με ξυλοδεσιά. Αυτό το έργο αναφέρεται στην αποικιοκρατική ιστορία της Γερμανίας και στη μετανάστευση της τεχνολογίας και των αρχιτεκτονικών παραδόσεων. Κατά τη δεκαετία του 1930 Γερμανοί μετανάστες έχτισαν στη Χιλή προιονιστήρια που παρήγαν την ξυλεία για την κατασκευή σπιτιών με ξυλοδεσιά. Η εκμηχανισμένη κατεργασία του ξύλου είχε τεράστιες περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις: την αποψίλωση δασών και την εξαφάνιση της παραδοσιακής χειροτεχνίας και των παραδόσεων των αυτοχθόνων, με κατάληξη την πλήρη μεταμόρφωση της φύσης και του νομαδικού τρόπου ζωής.

Ο **Olaf Holzapfel** (γενν. 1969, Δρέσδη, Γερμανία) δουλεύει με ποικίλες φόρμες, μεταξύ των οποίων η ζωγραφική, η φωτογραφία και η γλυπτική, και επικεντρώνεται σε φυσικά υλικά που φέρουν παραδοσιακό συμβολισμό και νόημα για τους ανθρώπους οι οποίοι περιβάλλονται από αυτά στην καθημερινή τους ζωή. Τα έργα του καλλιτέχνη αποκαλύπτουν τις διαδικασίες κατασκευής και δείχνουν πώς τα υλικά και οι τεχνικές διακινούνται στα παγκοσμιοποιημένα δίκτυα της οικονομίας, αλλά τροποποιούνται για να ταιριάζουν στο τοπικό πλαίσιο στο οποίο εισάγονται κάθε φορά. Ο Olaf έχει δουλέψει σε πρότζεκτ σε πολλά μέρη του κόσμου, όπως στη Νότια Αμερική, στην Ιαπωνία και στην Ινδία.

Fachwerkhaus: κοινός τύπος σπιτιού με εμφανή ξυλοδεσιά, που απαντάται κατά κύριο λόγο στη Γερμανία.

#αρχιτεκτονική #τεχνολογία #οικολογία

- # Από ποια υλικά είναι φτιαγμένο το σπίτι σου και από πού πιστεύεις ότι προέρχονται αυτά τα υλικά; Κάνε έναν κατάλογο και δες αν μπορείς να ερευνήσεις την προέλευσή τους.
- # Ένα Fachwerkhaus χτίζεται βάσει ενός πολύ παλιού και περίπλοκου συστήματος ξυλοδεσιάς που συνδυάζει τον ξύλινο σκελετό με τα τούβλα. Ακόμα και σήμερα μπορείς να δεις πολλά τέτοια σπίτια στη Γερμανία. Πώς πιστεύεις ότι κατασκευάστηκε το έργο του Olaf;
- # Κάνε έρευνα για τα υλικά που θα χρησιμοποιούσες προκειμένου να χτίσεις το ενεργειακά αποδοτικό σπίτι του μέλλοντος. Φτιάξε το σχέδιό σου και σκέψου αν θα χρησιμοποιήσεις φυσικά ή τεχνητά υλικά.

SOLIDARITY (ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ), 2017 GORDON HOOKEY

Τοιχογραφία, 8,2 × 7 μ.

Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (Α.Σ.Κ.Τ.) –
Κτίριο οδού Πειραιώς, Εκθεσιακός χώρος «Νίκος
Κεσσανλής», Αθήνα. Εικόνα: Stathis Mamalakis

Το έργο *Solidarity* (Αλληλεγγύη) είναι μια τοιχογραφία που ζωγράφισε ο Gordon Hookey σε έναν εξωτερικό τοίχο της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών στην Αθήνα. Στο κάτω μέρος του τοίχου, με κόκκινα κεφαλαία γράμματα αναγράφεται η λέξη «αλληλεγγύη», που συμβολίζεται επίσης με τη μεγάλη σφιγμένη γροθιά η οποία καλύπτει ως επί το πλείστον το έργο. Ο καλλιτέχνης δουλεύει με σύμβολα που είναι άμεσα αναγνωρίσιμα και φέρουν ισχυρές πολιτικές συνδηλώσεις – η σφιγμένη γροθιά είναι εικόνα με ιστορική χρήση σε **εργατικούς** και **φεμινιστικούς αγώνες**, όπως και το ουράνιο τόξο σε κινήματα για την ειρήνη, κινήματα **LGBTQIA+** και κοινωνικά κινήματα. Το ουράνιο τόξο δίπλα στη γροθιά παραπέμπει στην αφθονία και στην ευμάρεια –σε σύνδεση με την ιστορία για το χρυσάφι που βρίσκεται στο άκρο του ουράνιου τόξου–, αλλά επίσης στην αναγέννηση και στην ανανέωση. Στη μυθολογία των Αβοριγίνων το Φίδι του Ουράνιου Τόξου είναι πνεύμα των προγόνων που λέγεται ότι δημιούργησε τη γη, τα ποτάμια και τους ανθρώπους.

Ο **Gordon Hookey** (γενν. 1961, Κλονκέρι, Αυστραλία) ανήκει στη φυλή των Waanyi που είναι αυτόχθονες της Αυστραλίας. Τα έργα του, ως επί το πλείστον τοιχογραφίες, είναι ειρωνικά και συχνά πικρά σατιρικά σχόλια για τον πολιτισμό και την ιστορία της πατρίδας του. Σε στιλ κόμικς ή γκράφιτι, ο Gordon δημιουργεί συνδέσμους ανάμεσα σε σύγχρονα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά φαινόμενα και παγκόσμια ζητήματα, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τα υποτιθέμενα παγκόσμια επιτεύγματα. Ζωγραφίζει λέξεις και εικόνες, συνδυάζοντας εικονογραφία, διακοσμητικά στοιχεία, σήματα και σύμβολα σε ιστορίες που παραμένουν αιγυπτιακές για όσους θεατές δεν είναι εξοικειωμένοι με την ιστορία του λαού του.

Φεμινιστικοί αγώνες: ο όρος περιλαμβάνει ένα εύρος κοινωνικών κινήματων που στόχο έχουν να προαγάγουν την ισότητα και τη δικαιοσύνη ενάντια στην έμφυλη καταπίεση.
LGBTQIA+: ακρωνύμιο που σημαίνει lesbian, gay, bisexual, trans, queer, intersex, asexual (λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικοί, τρανς, queer, διαφυλικός, σεξουαλικοί) και άλλα. Το κοινωνικό κίνημα LGBTQIA+ αγωνίζεται ενάντια σε κάθε μορφή ανισότητας που σχετίζεται με το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Συχνά έχει ως σύμβολο τη σημαία με το ουράνιο τόξο.
Waanyi: φυλή αυτόχθονων Αυστραλών στο Βόρειο Κουίνσλαντ.
Εργατικοί αγώνες: ο όρος αναφέρεται στο εργατικό κίνημα που αναπτύχθηκε ως αντίδραση στα δεινά που επέβαλε ο βιομηχανικός καπιταλισμός. Υπερασπίζεται τα δικαιώματα των εργατών και απαιτεί καλύτερες συνθήκες εργασίας.

#έρωτας #χειρονομία #πολιτικός αγώνας

- # Ο Gordon έχει συμπεριλάβει ένα συνοψίζον ρητό του επαναστάτη Che Guevara το οποίο μπορεί να θεωρηθεί το κεντρικό μήνυμα της τοιχογραφίας: «Επιτρέψτε μου να πω, με κίνδυνο να φανώ γελοίος, ότι ο πραγματικός επαναστάτης καθοδηγείται από βαθιά αισθήματα αγάπης». Ποια η σχέση ανάμεσα στον τίτλο, Αλληλεγγύη, και στην αγάπη; Τι σημαίνει αλληλεγγύη για σένα; Αν ήθελες να φιλοτεχνήσεις μια τοιχογραφία στο σχολείο σου με θέμα την αλληλεγγύη, ποια σύμβολα θα χρησιμοποιούσες;
- # Τι σημαίνει για σένα η χειρονομία της σφιγμένης γροθιάς; Κάνε έρευνα για τα κοινωνικά κινήματα που έχουν χρησιμοποιήσει αυτή τη χειρονομία προκειμένου να δηλώσουν τον αγώνα τους.
- # Ποιες είναι οι ομοιότητες και ποιες οι διαφορές ανάμεσα στις τοιχογραφίες του Gordon και σε άλλες μορφές ζωγραφικής, όπως η ζωγραφική στον καμβά και η τέχνη του δρόμου;

MEMORIAL TO 418 PALESTINIAN VILLAGES THAT WERE DESTROYED, DEPOPULATED AND OCCUPIED BY ISRAEL IN 1948 (ΜΝΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΑ 418 ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΑ ΧΩΡΙΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΗΚΑΝ, ΕΡΗΜΩΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΦΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ ΤΟ 1948), 2001 - EMILY JACIR

Προσφυγική σκηνή, κέντημα, βιβλίο εγγραφών. Διαστάσεις μεταβλητές. Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ)
τοποθεσία: Fridericianum, Κάσσελ. Εικόνα: Mathias Völzke

Το ύφασμα από τραχύ καμβά του προσφυγικού αντίσκηνου φέρει κεντημένα στο χέρι τα ονόματα των χωριών της Παλαιστίνης που καταστράφηκαν το 1948 κατά την **κατοχή των Ισραηλινών**. Ενώ το έργο αυτό είναι εγκατάσταση για γκαλερί, ο τίτλος του υποδηλώνει ότι αποτελεί επίσης δημόσιο μνημείο ή έναν τρόπο μνημόνευσης αυτών των χωριών τα οποία καταστράφηκαν, ερημώθηκαν από τους κατοίκους τους ή καταλήφθηκαν. Το έργο κατασκευάστηκε ενόσω η Emily ήταν artist-in-residence στο MOMA PS1 στη Νέα Υόρκη και στη διαδικασία δημιουργίας του συνεργάστηκαν περισσότεροι από 140 εθελοντές από πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων Παλαιστίνιοι και Ισραηλινοί, καθώς και από ποικίλους επαγγελματικούς χώρους. Ενόσω οι συμμετέχοντες έραβαν όλοι μαζί μοιράστηκαν τις δικές τους εμπειρίες από τον πόλεμο, την οδύνη και την απώλεια αγαπημένων προσώπων. Αυτά τα αφηγήματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη διαδικασία δημιουργίας του έργου τέχνης και κατ' αυτόν τον τρόπο η εγκατάσταση αποκτά χαρακτήρα συλλογικότητας.

Η **Emily Jacir** (γενν. 1972, Βηθλεέμ, Δυτική Όχθη) εξερευνά την προσωπική ζωή, τις αφηγήσεις και τη μετανάστευση μέσω της έρευνας, χρησιμοποίησας αρχαικό υλικό ως βάση για τις ταινίες, τις εγκαταστάσεις, τις περφόρμανς και τις φωτογραφίες της. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Μέση Ανατολή κι έζησε πολλά χρόνια στη Ρώμη και στη Νέα Υόρκη. Τα ζητήματα της απώλειας, της εξορίας και του εκτοπισμού αποτελούν συχνά θέματα στη δουλειά της, η οποία έχει χαρακτηριστεί πολιτική και λυρική συνάμα. Το 2007 κέρδισε το Χρυσό Λέοντα στην Μπιενάλε της Βενετίας για το έργο της *Material for a Film*, μια μεγάλης κλίμακας εγκατάσταση εμπνευσμένη από τη ζωή του Παλαιστίνιου συγγραφέα Wael Zwaiter, ο οποίος δολοφονήθηκε κοντά στο σπίτι του στη Ρώμη από Ισραηλινούς πράκτορες της Μοσάντ το 1972.

Κατοχή Ισραηλινών: Το 1967 το Ισραήλ κατέλαβε διά της βίας ορισμένες περιοχές των Παλαιστινίων στη Δυτική Όχθη, στην ανατολική Ιερουσαλήμ, στη Λωρίδα της Γάζας, στα Υψίπεδα του Γκολάν στη Συρία και στη Χερσόνησο του Σινά στην Αίγυπτο. Καθώς σπίτια και χωριά καταστράφηκαν, 750.000 άνθρωποι εκδιώχθηκαν και εκτοπίστηκαν από την πατρίδα τους.

#σπίτι #απώλεια #συλλογική μνήμη

- # Σύγκρινε το έργο της Emily Jacir και της Rebecca Belmore. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείς στα έργα τους;
- # Ο πόλεμος συχνά ξεσπά εξαιτίας εδαφικών διαφορών και οι άνθρωποι εκτοπίζονται από την πατρίδα τους. Είναι δύσκολο να βρεθούν λύσεις που θα επιτρέψουν σε ανθρώπους διαφορετικής προέλευσης να ζήσουν μαζί ειρηνικά. Το έργο αυτό της Emily απηχεί το αίσθημα της απώλειας του ανήκειν ή της καταγωγής από συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Ποια πόλη ή ποιο χωριό θα θεωρούσες εσύ πατρίδα σου;
- # Ποια η γνώμη σου για τον χαρακτήρα συλλογικότητας που διακρίνει το συγκεκριμένο έργο τέχνης; Είναι δυνατόν να θυμηθούμε κάτι συλλογικά; Θυμήσου την επίσκεψή σας στην documenta με την τάξη σου. Τι έχεις συγκρατήσει στη μνήμη σου από εκείνη την εμπειρία;

BOTTARI, 2005 KIMSOOJA

Παραδοσιακό κορεάτικο κλινοσκέπασμα και χρησιμοποιημένα ρούχα

Διαστάσεις μεταβλητές

Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ)

τοποθεσία: Fridericianum, Κάσελ

Εικόνα: Jesper Kettner

Στην Κορέα, το **bottari** (μπόγος) είναι μια καθημερινή πρακτική λύση για τη μεταφορά αντικειμένων που δεν είναι εύθραυστα, όπως ρούχα και διάφορα χρωστικά. Σε αυτή την εκδοχή η Kimsooja προσάρμοσε το υπάρχον bottari που είναι φτιαγμένο από παραδοσιακά στρωσίδια από την Κορέα για να βάλει μέσα μεταχειρισμένα ρούχα από την Αθήνα και το Κάσελ. Τα υφάσματα χαρακτηρίζονται από έντονα χρώματα και φέρουν διακοσμητικά μοτίβα εμπνευσμένα από το ζωικό και το φυτικό βασίλειο, όπως σύμβολα μακροβιότητας, αγάπης, ευτυχίας και γονιμότητας για νέα ζευγάρια. Τα bottari έχουν τοποθετηθεί επιμελώς στο πλαίσιο της έκθεσης, όπου, κατά την Kimsooja, έχουν γίνει «ένας αυτοτελής κόσμος – που μπορεί να περιέχει τα πάντα σαν σκεύος, υλικά και εννοιολογικά, αφού κάποιος μπορεί να δέσει έναν μπόγο χωρίς να αποκαλύπτει το περιεχόμενό του». Η δυνατότητα του bottari να περιέχει, να τυλίγει, να συγκρατεί και να κρύβει μπορεί να θεωρηθεί αναφορά στη σχέση ανάμεσα στο σώμα και στο ρούχο κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου.

Η **Kimsooja** (γενν. 1957, Χανγκούλ, Νότια Κορέα) είναι μια καλλιτέχνης από τη Νότια Κορέα που έχει έδρα τη Νέα Υόρκη, το Παρίσι και τη Σεούλ. Το όνομά της προέρχεται από τη συγχώνευση του πρώην ονοματεπώνυμότης και είναι εμπνευσμένο από ένα έργο με τίτλο A One-Word Name Is An Anarchist's Name (Το μονολεκτικό όνομα είναι όνομα αναρχικού) του 2003. Η Kimsooja αποφάσισε να συνδυάσει το μικρό της όνομα και το επώνυμότης για να δημιουργήσει ένα όνομα που δεν αποκαλύπτει το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, την κοινωνικοπολιτική ή πολιτισμική και γεωγραφική ταυτότητα. Ενώ σπούδασε ζωγραφική, αργότερα η Kimsooja άρχισε να δουλεύει με υφάσματα, ραπτική, βίντεο και περφόρμανς.

Bottari: το bottari, η κορεατική λέξη για τη «δέσμη», είναι φτιαγμένο από μεγάλα υφάσματα που χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά ή την αποθήκευση μη θραύσιμων αντικειμένων. Στην Κορέα, η έκφραση «κάνοντας μια δέσμη» είναι ένας ευφημισμός που δηλώνει όταν μια γυναίκα αφήνει την οικογένειά της για να ακολουθήσει τη δική της ζωή.

#κινητικότητα #συμβολισμός #φύλο

- # Τι θα έπαιρνες μαζί σου σ' ένα ταξίδι αν μπορούσες να το μεταφέρεις μόνο μέσα σε ένα μαντίλι;
- # Μερικές φορές μια οικογένεια φυλάει ρούχα τα οποία περνάνε από γενιά σε γενιά. Επίσης, μερικές φορές οι άνθρωποι κρατάνε ρούχα από κάποια ειδική περίπτωση τα οποία έχουν φορέσει μόνο μία φορά, για παράδειγμα σε κάποια τελετή. Υπάρχει κάποιο ρούχο που το έχεις πολύ καιρό, αλλά δεν το φοράς πλέον;
- # Πιστεύεις ότι υπάρχουν συγκεκριμένα ρούχα που φοριούνται μόνο από άντρες ή μόνο από γυναίκες;

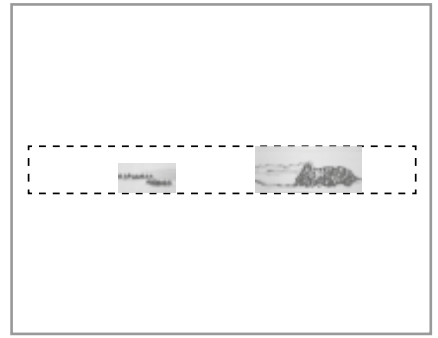

HISTORJA, 2003–07 BRITTA MARAKATT-LABBA

Κέντημα, εκτύπωση, απλικέ και μαλλί σε λινό
39 εκ. × 23,5 μ.

Με την υποστ ήριξη του IASPIS, Stockholm και του
KORO / Public Art Norway, Όσλο
Εικόνα: KORO

Η Britta Marakatt-Labba περιγράφει το έργο της ως «αφηγηματικό κέντημα», ως αισθητική βασισμένη στη βραδύτητα και ως ταξίδι στον χρόνο και στον χώρο. Η δουλειά της απηχεί την **κοσμολογία** των **Σάμι** και την καταγωγή της. Η καθημερινή ζωή της οικογένειάς της καθορίζεται από το κυνήγι και το ψάρεμα, την εκτροφή τάρανδων, την αλλαγή των εποχών και τα παραδοσιακά οικογενειακά τελετουργικά που περιλαμβάνουν την αφήγηση ιστοριών στο τέλος της ημέρας. Το έργο *Historja* –που για να ολοκληρωθεί χρειάστηκαν περισσότερα από τέσσερα χρόνια– τεκμηριώνει το παρόν και το παρελθόν των Σάμι, καθώς και τις κοινωνικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές αλλαγές που έγιναν με την πάροδο των αιώνων. Το έργο απεικονίζει την αντίσταση και τον αγώνα των Σάμι ενάντια στην αποικιοκρατική κυβέρνηση: την πυρκαγιά σε μια εκκλησία, μια απεργία πείνας ακτιβιστών Σάμι και την ίδρυση του κοινοβουλίου των Σάμι. Η καλλιτέχνηδα επίσης περιλαμβάνει στοιχεία από τη μυθολογία των Σάμι και δείχνει πώς το πνευματικό και το εγκόσμιο στοιχείο συνυπάρχουν.

Η καλλιτέχνηδα και ακτιβίστρια **Britta Marakatt-Labba** (γενν. 1951, Ιντιβουόμα, Σουηδία) μεγάλωσε σε μια οικογένεια που εξέτρεφε τάρανδους και τώρα ζει στο Έβρε Σοπερό της Σουηδίας. Είναι μέλος της Καλλιτεχνικής Ομάδας Σάμι, μιας κολεκτίβας που αγωνίζεται για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων. Η Britta πειραματίστηκε με διάφορα μέσα προτού ανακαλύψει ότι το κέντημα ήταν το ιδανικό μέσο για να εκφράσει τις ιδέες της και να συνδεθεί ταυτόχρονα με την κληρονομιά των Σάμι. Η δυνατότητα να μεταφέρει το κέντημα επιτρέπει στην καλλιτέχνηδα να εργάζεται όπου θέλει και αντικατοπτρίζει τον ημινομαδικό τρόπο ζωής των παραδοσιακών εκτροφέν τάρανδων.

Κοσμολογία: συγκεκριμένη κοσμοθεώρηση ενός πολιτισμού, με βάση τους μύθους, τις ιστορίες και τις πολιτισμικές αξίες.

Σάμι: αυτόχθονες που κατοικούν στην περιοχή Σάπμι του Αρκτικού Κύκλου, η οποία σήμερα ταυτίζεται με εδάφη της βόρειας Νορβηγίας, της Σουηδίας, της Φινλανδίας και της Ρωσίας.

#αφήγημα #παρτιτούρα #γνώση των αυτοχθόνων

- # Το έργο καταδεικνύει τη στενή σχέση των Σάμι με τη φύση και τη γη τους. Ποια είναι η δική σου σχέση με τον τόπο όπου ζεις; Πώς θα την περιέγραφε σε κάποιον άλλο;
- # Το έργο της Britta μπορεί επίσης να διαβαστεί σαν παρτιτούρα και να τραγουδηθεί. Αφηγείται την ιστορία των Σάμι. Δεδομένου ότι αποτελείται από επεισόδια, μπορείς να παρακολουθήσεις την πλοκή σαν να ήταν ταινία. Ετοίμασε ένα αφήγημα σαν ταινία με θέμα την ιστορία τριών γενεών της οικογένειάς σου σε συνεχόμενο χαρτί.
- # Παρακολούθησε το βίντεο με το έργο της Britta. Ποια στοιχεία του έργου θα θεωρούσες μυθολογικά; Πώς επέλεξε να απεικονίσει το μυθολογικό στοιχείο σε σύγκριση με την τεκμηρίωση των γεγονότων που όντως συνέβησαν;

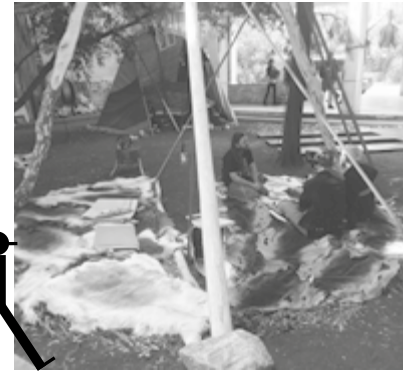

EUROPEAN EVERYTHING (ΕΥΡΩΠΗ ΤΑ ΠΑΝΤΑ), 2017 JOAR NANGO

Εγκατάσταση και περφόρμανς

Σε συνεργασία με τους Sigbjørn Skåden, Anders Rimpi, Håvard Arnhoff/FFB, Martijn Int'tVeld, Tanya Busse, Adrian Gaspar και διάφορους τεχνίτες, άντρες και γυναίκες, από την Ευρώπη Διαστάσεις μεταβλητές. τοποθεσία: Ωδείο Αθηνών, Αθήνα
Εικόνα: Μαρία Muñoz για το περιοδικό Chrom-art, Απρίλιος 2017

Σε αυτή την πολυμεσική εγκατάσταση ο Joar χρησιμοποιεί διάφορα υλικά που μπορούν να βρεθούν σε κατασκευές των Σάμι για να δημιουργήσει ένα πλούσιο αισθητηριακό περιβάλλον. Σχοινιά, ξύλα, δέρματα τάρανδου και γούνες φώκιας συνδυάζονται με υλικά της περιοχής, συμπεριλαμβανομένων πραγμάτων που εμείς μπορεί να τα θεωρούμε σκουπίδια. Ένα κειμενικό έργο παρουσιάζεται σε οθόνη και περιγράφει τη ζωή ενός ψυγείου από την οπτική του ίδιου του μηχανήματος. Η αφήγηση εξηγεί ότι τα αντικείμενα έχουν ζωή πέρα από τη χρήση τους από τους ανθρώπους και υποδεικνύει τους τρόπους με τους οποίους τα υλικά κυκλοφορούν και αλλάζουν. Η εγκατάσταση συνδυάζει την αρχιτεκτονική, το ντιζάιν και τις εικαστικές τέχνες για να επικεντρωθεί στον αυτοσχέδιο τρόπο με τον οποίο οι Σάμι κατασκευάζουν το περιβάλλον στο οποίο ζουν. Σε συνεργασία με άλλους τεχνίτες και καλλιτέχνες, ο Joar κατασκευάζει έναν ανοιχτό χώρο με αντίσκηνα και καταλύματα όπου το κοινό προσκαλείται σε διάδραση με το σκηνικό. Σε αυτό το «περιβάλλον» γίνονται περφόρμανς, προβολές και συζητήσεις και συγχωνεύονται οι παραδόσεις των Σάμι με τη σύγχρονη καλλιτεχνική πρακτική.

Σάμι: ημινομάδες αυτόχθονες που ζουν στη βόρεια Νορβηγία, σε εδάφη της Σουηδίας, της Φινλανδίας και της βορειοδυτικής Ρωσίας. Επί αιώνες έχουν πέσει θύματα βίας και διακρίσεων από τις επικυρίαρχες κυβερνήσεις που ακόμη ισχυρίζονται ότι κατέχουν τα εδάφη τους. Καλλιτέχνες όπως ο Joar Nango στόχο έχουν τη διάσωση της ιστορίας των Σάμι και θέλουν να παρουσιάσουν τον πλούσιο πολιτισμό τους στον υπόλοιπο κόσμο.

Ο **Joar Nango** (γενν. 1979, Άλτα, Νορβηγία) είναι ένας από τους λίγους εν ενεργεία Σάμι αρχιτέκτονες. Ζει και εργάζεται στο Τρόμσο. Η πρακτική του επικεντρώνεται στις πτυχές της αυτόχθονης ταυτότητας μέσω της συνδυαστικής χρήσης της αρχιτεκτονικής, των εικαστικών και του ντιζάιν. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτό που ο ίδιος περιγράφει ως αυτοσχεδιαστική ικανότητα, ένα χαρακτηριστικό των νομαδικών πληθυσμών που είναι αναγκασμένοι να μετακινούνται διαρκώς και να προσαρμόζονται σε νέα περιβάλλοντα. Η κατασκευή οικιών, προσαυλιών, καταυλισμών και ρουχισμού, μαζί με τη μουσική των Σάμι, είναι το ευρύτερο πεδίο έρευνας του καλλιτέχνη.

#γνώση των αυτοχθόνων #κατασκευές #καθημερινά φυσικά υλικά

- # Μπορείς να χτίσεις ένα κατάλυμα με ελάχιστα μόνο υλικά; Πώς θα τα συνδυάζεις μεταξύ τους; Τι θα χρειαζόσουν για να διασφάλισεις τη θέρμανση και τη μόνωση; Προσπάθησε να χτίσεις ένα γερό και ανθεκτικό κατάλυμα μόνο με ξύλο και σχοινί.
- # Διάλεξε ένα αντικείμενο από το περιβάλλον σου. Από τι υλικό/ά είναι φτιαγμένο/α; Από πού προήλθε το/τα υλικό/ά; Είναι φυσικό ή τεχνητό; Είναι βιοαποικοδομήσιμο; Γιατί πιστεύεις ότι επιλέχθηκαν αυτά τα υλικά για την κατασκευή του συγκεκριμένου αντικειμένου;
- # Φαντάσου ότι είσαι ένα αντικείμενο από το σπίτι σου ή την τάξη σου. Πώς είναι η ζωή σου; Πού βρέθηκες προτού φτάσεις εδώ και τι πιστεύεις ότι θα σου συμβεί όταν οι άνθρωποι πάψουν να σε βρίσκουν χρήσιμο; Κάντε ο ένας στον άλλο ερωτήσεις για το πώς είναι να είσαι αυτό το αντικείμενο.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΔΕΛΦΟΙ, 2017 - ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΛΕΣΣΑΣ

Εγκατάσταση πολυμέσων. Με την υποστήριξη του Αλέξανδρου Βέρτη, της Σοφίας Καλοπίση-Βέρτη και του Δημήτρη Gilbert Κουτσουμπέλη. Διαστάσεις μεταβλητές. τοποθεσία: Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (Α.Σ.Κ.Τ.) – Κτίριο οδού Πειραιώς, Εκθεσιακός χώρος «Νίκος Κεσσανλής», Αθήνα. Εικόνα: Freddie Faulkenberry

Ο τίτλος **Πρωτόκολλο Πειραματικής Εκπαίδευσης** αναφέρεται τόσο σε ένα έργο του Άγγελου Πλέσσα όσο και στη διαδικασία που οδήγησε στην παραγωγή του. Ο καλλιτέχνης ίδρυσε ένα πρότυπο εναλλακτικής εκπαίδευσης που συνίσταται σε ετήσιες συναθροίσεις κάθε φορά σε άλλη τοποθεσία, όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να προτείνουν εκπαιδευτικά μοντέλα με θέμα μια συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης. Για το 2017 και τη δεύτερη πειραματική εκπαίδευση, δέκα προσκεκλημένοι συμμετέχοντες πέρασαν μία εβδομάδα στους **Δελφούς**, αντλώντας έμπνευση από τη ζωή και το έργο της Μαρίας Ζαράνου-Mickelson. Η Ζαράνου-Mickelson φέρεται ως κατάσκοπος για τις ελληνικές και **Συμμαχικές δυνάμεις** κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το καθήκον της ήταν να «διαβάζει» τις κινήσεις των γερμανικών αεροσκαφών στους αιθέρες και να κάνει προβλέψεις σχεδόν κατά τον ίδιο τρόπο που η Πυθία στους Δελφούς «διάβαζε» τις κινήσεις των πουλιών. Κατά την παραμονή τους στους Δελφούς οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο έζησαν μαζί και προετοίμασαν ορισμένα έργα σε σχέση με το τοπικό συγκείμενο. Αυτές οι συνεισφορές τους εντάχθηκαν στην τελική μορφή του έργου που συμπεριλάμβανε επίσης μια έκδοση, ένα βίντεο των εργασιών στη διάρκεια του εργαστηρίου, μια σύντομη ταινία με τη Ζαράνου-Mickelson και άλλα σχετικά αναμνηστικά.

Ο **Άγγελος Πλέσσας** (γενν. 1974, Αθήνα, Ελλάδα) δουλεύει με μεγάλη ποικιλία μέσων: περφόρμανς και καλλιτεχνικές συναντήσεις, εγκαταστάσεις, εκδόσεις και διαδραστικές ιστοσελίδες. Από το 2012 οργανώνει μια σειρά συναθροίσεις ανά τον κόσμο, όπως το *The Eternal Internet Brother/Sisterhood* (Αιώνια Ιντερνετική Αδελφότητα) ή το *The Experimental Educational Protocol* (Πρωτόκολλο Πειραματικής Εκπαίδευσης), όπου ο καλλιτέχνης και οι προσκεκλημένοι συνεργάτες του προσπαθούν να πειραματιστούν με εναλλακτικές εκδοχές του μέλλοντος (στο διαδίκτυο και εκτός).

Συμμαχικές δυνάμεις: οι Σύμμαχοι ήταν τα έθνη που ενωμένα αντιμετώπισαν τις δυνάμεις του Άξονα (Ιταλία, Γερμανία και Ιαπωνία) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1939-1945).
Δελφοί: τοποθεσία και αρχαιολογικός χώρος στο όρος Παρνασσός στη Φωκίδα. Εκεί βρισκόταν ο ναός του Απόλλωνα και η έδρα της Πυθίας, της μάντισσας την οποία συμβουλευόνταν για σημαντικές αποφάσεις οι άνθρωποι που κατέφταναν από κάθε γωνιά του αρχαίου κόσμου.
Πρωτόκολλο: σύνολο καταγραμμένων κανόνων και συμβάσεων που διέπουν ένα συγκεκριμένο σύστημα, μια συνθήκη, μια συναλλαγή ή μια διαδικασία.

#κατασκοπεία #πόλεμος #μάντισσα

- # Αποτύπωσε τις κινήσεις των πουλιών στον ουρανό έξω από την τάξη σου και έξω από το σπίτι σου. Σύγκρινε τα δύο σχέδια. Πώς διαμορφώνονται οι κινήσεις τους ανάλογα με το περιβάλλον και τον καιρό;
- # Η βιωματική μάθηση αναφέρεται στη μάθηση μέσω των εμπειριών και όχι από τα διδακτικά εγχειρίδια. Τι μορφές γνώσης και τι είδους δεξιότητες έχεις αναπτύξει έξω από την τάξη σου; Πώς απέκτησες αυτές τις δεξιότητες; Πώς θα μπορούσες να τις εφαρμόσεις στην τάξη σου;
- # Δημιούργησε ένα πλάνο μαθημάτων όπου να παρουσιάζεται με λεπτομέρειες η κατασκευή ενός χάρτινου αεροπλάνου. Σκέψου πώς θα σχεδιάσεις το μάθημα και πώς θα διδάξεις στους συμμαθητές σου τη διαδικασία αυτή. Ποιος τύπος επικοινωνίας είναι ο καταλληλότερος γι' αυτή τη δουλειά; Θα χρησιμοποιήσεις οπτικές, προφορικές ή γραπτές οδηγίες;

**RAISE THE ANCHOR, UNFURL THE SAILS, SET
COURSE TO THE CENTRE OF AN EVER SETTING
SUN! (ΒΙΡΑ ΤΙΣ ΑΓΚΥΡΕΣ, ΛΑΣΚΑ ΤΑ ΙΣΤΙΑ, ΟΡΤΣΑ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΟΣ ΑΕΝΑΑ ΔΥΟΝΤΟΣ ΗΛΙΟΥ!),
2015 - NATHAN POHIO**

Κεραμική μελάνη σε PVC, ατσάλι, LED, τσιμέντο; Ευγενική
παραχώρηση: Bishop Collection, Canterbury Museum, Νέα
Ζηλανδία. Περ. 5 × 8 μ.
τοποθεσία: Weinberg-Terrassen, Κάσελ
Εικόνα: Liz Eve

Αυτή η υπαίθρια εγκατάσταση περιλαμβάνει μια
φωτογραφία του 1905, εποχή κατά την οποία η
Βρετανική Αυτοκρατορία και η φυλή Ngāi Tahu
βρίσκονταν σε διαμάχη για την ιδιοκτησία εδαφών.
Στη φωτογραφία βλέπουμε το ζεύγος Plunket,
δηλαδή τον Βρετανό γενικό κυβερνήτη και τη
σύζυγό του, σε επίσημη επίσκεψη, να κάθονται
στο όχημα που προπορεύεται των ηγετών της
φυλής, οι οποίοι στέκονται πίσω από τους
επισκέπτες ντυμένοι με τελετουργική αμφίεση.
Η σύνθεση δείχνει την ομάδα παραταγμένη, να
παραπέμπει στην παραδοσιακή τελετή **Pōwhiri**
της φυλής Ngāi Tūāhuriri, που είναι τελετουργία
υποδοχής. Στην εγκατάσταση αυτό το τμήμα
της φωτογραφίας αρχείου παρουσιάζεται σε
μεγέθυνση, πάνω σε υπερυψωμένη κατασκευή
και φωτισμένο τη νύχτα. Όλα αυτά τα στοιχεία
της εγκατάστασης παραπέμπουν στη χρήση της
κινηματογραφικής γλώσσας από τον καλλιτέχνη
για να σχολιάσει την αποικιοκρατική ιστορία της
Νέας Ζηλανδίας και την ανάκτηση γης των **Μαορί**.

Ο **Nathan Pohio** (γενν. 1970, Μπέργουιντ,
Αοτεαρόα/Νέα Ζηλανδία) γεννήθηκε ως μέλος
των φυλών Waitaha, Kāti Mamoe και Ngāi Tahu
στη Νότια Νήσο της Αοτεαρόα. Ο Nathan είναι
καλλιτέχνης και επιμελητής, και εξερευνά το θέμα
της γης που διεκδικείται από αποικιοκρατικά και
ιδιωτικοποιημένα συμφέροντα σε σύγκρουση με
την ταυτότητα και την ιστορία των αυτοχθόνων.
Τα έργα τέχνης του καλλιτέχνη αντλούν από την
παραδοσιακή και τη σύγχρονη εμπειρία των Μαορί,
την οποία εξερευνά μέσω της ρεβιζιονιστικής
χρήσης του κινηματογράφου. Η δουλειά του
Nathan έχει τη φόρμα της φωτογραφίας και των
μινιμαλιστικών κινηματογραφικών εγκαταστάσεων
όπως είναι τα light boxes.

Μαορί: οι αυτόχθονες λαοί της Αοτεαρόα στη
Νέα Ζηλανδία.

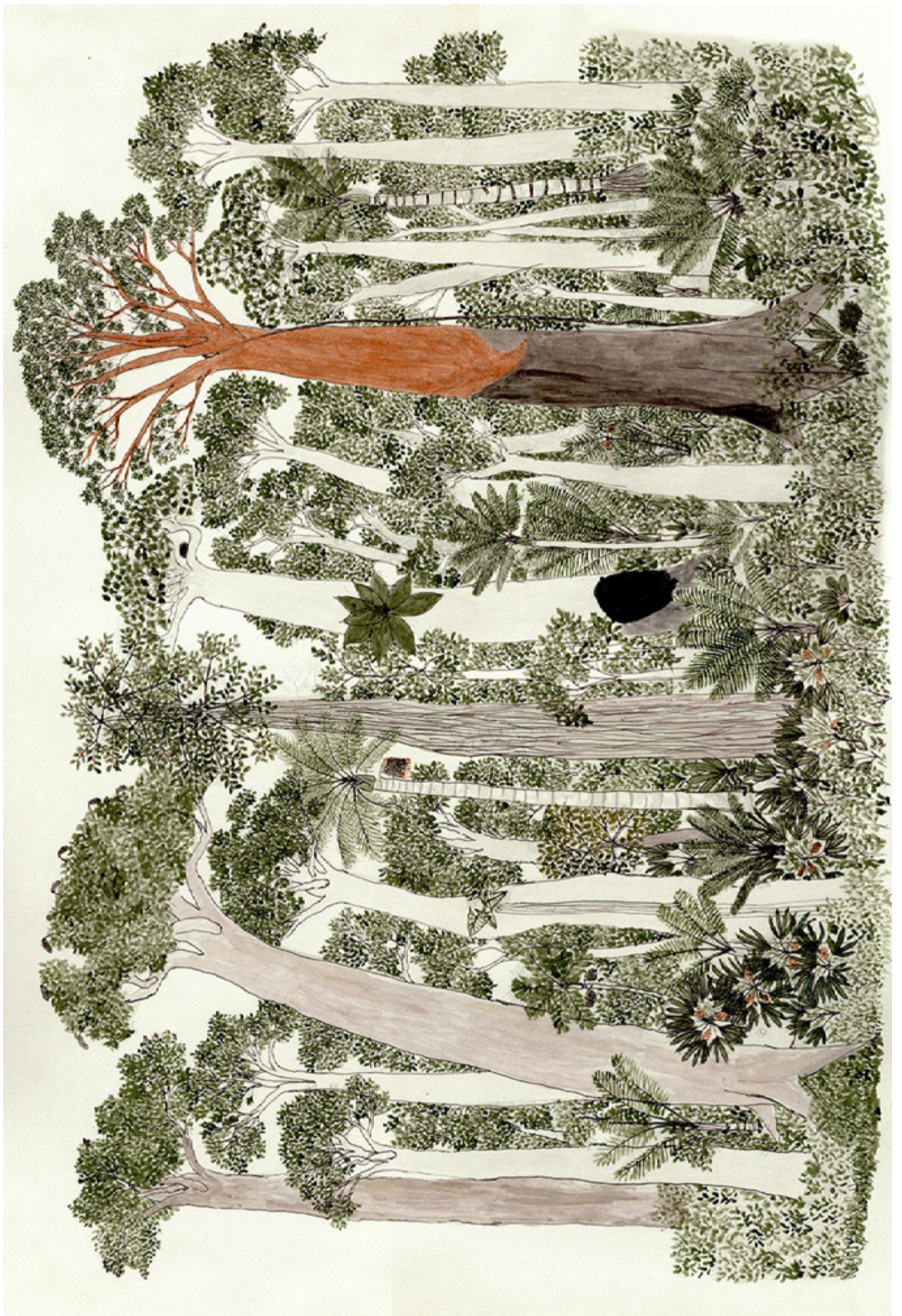
Ngāi Tahu: η κυρίαρχη iwi (φυλή) των Μαορί
στη νότια περιφέρεια της Νέας Ζηλανδίας.

Pōwhiri: η τελετή υποδοχής των επισκεπτών
από τους Μαορί με ομιλίες, τραγούδια και
χορούς, καθώς και με το hongi, παραδοσιακό
χαιρετισμό των Μαορί κατά τον οποίο ένα άτομο
πιέζει τη μύτη του στη μύτη ενός άλλου ατόμου.

#καταγωγή #αφήγημα #οικοδεσπότης

- # Ζήτησε από κάθε μαθητή στην τάξη σου να φέρει μια φωτογραφία της οικογένειάς του η οποία τραβήχτηκε προτού γεννηθεί ο ίδιος. Φτιάξε μια παρουσίαση για να περιγράψεις στην τάξη αυτή τη φωτογραφία και την ιστορία της.
- # Φωτογράφησε ένα πρόσωπο, έναν τόπο ή ένα αντικείμενο που σχετίζεται με τη φωτογραφία του παρελθόντος την οποία επέλεξες. Ετοίμασε ένα αφήγημα που συνδέει τις δύο εικόνες. Πώς η νέα φωτογραφία επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο βλέπεις την παλιά και πώς η παλιά φωτογραφία επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο βλέπεις τη νέα;
- # Η τελετή Pōwhiri των Μαορί είναι η υποδοχή των επισκεπτών με ομιλίες, τραγούδια και χορούς. Αν ήσουν επισκέπτης σε μια χώρα, πώς θα ήθελες να σε καλωσορίσουν; Πώς θα υποδεχόσουν εσύ κάποιον στη χώρα σου;

CICLO ANUAL EN LAS ALTAS TERRAZAS DE LA SELVA TROPICAL (ΕΤΗΣΙΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΣΤΑ ΥΨΙΠΕΔΑ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΤΟΥ AMAZONIOY), 2007 - ABEL RODRÍGUEZ

Μελάνι, γραφίτης και ακουαρέλα σε χαρτί
Διαστάσεις μεταβλητές

Εικόνα: Abel Rodriguez και Tropenbos International Colombia

Αυτές οι ακριβείς **βοτανολογικές** απεικονίσεις ζωγραφίστηκαν με το χέρι από μνήμης, με τη χρήση ακουαρέλας και μελάνης, για να απαθανατιστούν σκηνές από το τροπικό δάσος του Αμαζονίου. Περιλαμβάνουν όχι μόνο λεπτομερείς απεικονίσεις της χλωρίδας και της πανίδας, αλλά και πληροφορίες για τις παραδοσιακές χρήσεις των φυτών ως τροφίμων και υλικών για οικοδόμηση και ρουχισμό. Μικρά χειρόγραφα κείμενα περιγράφουν επίσης τα χρώματα και τις γεύσεις, τις περιόδους ανθοφορίας, τις περιοχές και τις εποχές στις οποίες ευδοκίμουν τα φυτά. Ο Abel φιλοτέχνησε πολυάριθμες εκτεταμένες σειρές εικονογραφήσεων με θέματα όπως η αλλαγή των εποχών, οι ιερές τελετές της φύσης και η δημιουργία της ζούγκλας ως του πρωταρχικού πυρήνα του κόσμου μας. Δεν αναφέρεται στον εαυτό του ως καλλιτέχνη γιατί δεν σπούδασε ποτέ. Τα σχέδιά του εξυπηρετούν περισσότερο ως χάρτες παρά ως έργα τέχνης.

Ο **Abel Rodríguez**, κατά κόσμον Mogaje Guihu (γενν. 1944, περιοχή Καχουινάρι, Κολομβία), είναι αυτόχθων της φυλής Nonuya. Έμαθε για τη χλωρίδα και την πανίδα του τροπικού δάσους του Αμαζονίου από τον θείο του, που είναι sabador (σοφός), αλλά και μεγαλώνοντας σε αυτό το περιβάλλον με τη φυλή των **Muinane**. Ο Abel δεν θεωρεί τον εαυτό του καλλιτέχνη. Ο ρόλος του στην κοινότητα είναι αυτός του εκπαιδευτή σε σχέση με τα φυτά, καθώς είναι σε θέση να τα αυτοποιήσει και να διδάξει στους άλλους ποια έχουν φαρμακευτική χρήση και ποια είναι βρώσιμα. Είναι αυτοδίδακτος ζωγράφος και η βαθιά κατανόησή του για το τροπικό δάσος ενισχύει την τέχνη του. Έφυγε από το τροπικό δάσος τη δεκαετία του 1990 λόγω των ένοπλων συγκρούσεων και ζει στην Μπογκοτά, όπου συνεχίζει να ζωγραφίζει από μνήμης.

Βοτανολογία: η επιστημονική μελέτη των φυτών που περιλαμβάνει την περιγραφή της φυσικής λειτουργίας, της δομής, της γενετικής και της οικονομικής διάστασής τους, χωρίς να περιορίζεται αποκλειστικά σε αυτήν.
Muinane: «λέξη ισχύος» – όλοι οι δρόμοι οδηγούν στην ίδια γνώση, που είναι το ξεκίνημα όλων των δρόμων.

#οικολογία #γνώση των αυτοχθόνων #νομενκλατούρα

- # Στην καθημερινή μας ζωή περιβαλλόμαστε από φυτά, όμως τι ακριβώς γνωρίζουμε γι' αυτά; Τα φυτά έχουν πολλές και διάφορες χρήσεις: κάποια φυτά έχουν φαρμακευτική χρήση, άλλα είναι δηλητηριώδη, άλλα μπορούν να φαγωθούν, όμως πώς ξέρουμε αυτά που ξέρουμε για τα φυτά; Πώς καταγράφονται τα φυτά; Και πώς τους δίνονται τα ονόματά τους;
- # Φτιάξε ένα φυτολόγιο που να περιλαμβάνει ζωγραφικές απεικονίσεις των φυτών που μπορείς να βρεις στο σχολείο, στο σπίτι ή στην παιδική χαρά. Δες αν μπορείς να βρεις στο σχολείο και στην οικογένειά σου ανθρώπους που είναι σε θέση να σου μιλήσουν για τα φυτά. Αν όχι, πώς θα μπορούσες να μάθεις περισσότερα πράγματα για αυτά τα φυτά;
- # Συχνά αποτυπώνουμε στη μνήμη μας αυτό που βλέπουμε, αλλά τι ποσοστό ακριβώς μπορούμε να συγκρατήσουμε; Κοίταξε ένα φυτό επί πέντε λεπτά χωρίς να αποσπάσεις το βλέμμα σου. Προσπάθησε να ζωγραφίσεις αυτό το φυτό από μνήμης. Σύγκρινε τη ζωγραφιά σου με την εικόνα του φυτού. Τι ξέχασες και τι θυμήθηκες;

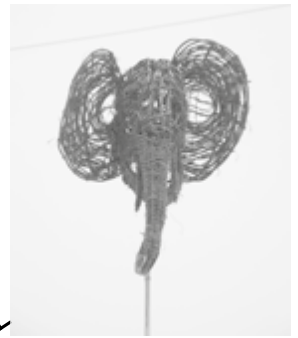
PREAH KUNLONG (Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ), 2017 KHVAY SAMNANG

Έντεκα μάσκες φιλοτεχνημένες από κληματόβεργες, Συμπαραγωγή: SA SA BASSAC, Πνομ Πεν

Διαστάσεις μεταβλητές

τοποθεσία: Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα (ΕΜΣΤ)

Εικόνα: Yiannis Hadjiaslanis

Ο Samnang έμεινε έναν χρόνο στην **Κοιλάδα Άρενγκ** στη νοτιοδυτική επαρχία του Κο Κονγκ, στην Καμπότζη, και έζησε με τους αυτόχθονες της φυλής **Chong** μαθαίνοντας για τον πολιτισμό και τις συνήθειές τους. Η έρευνά του επικεντρώνεται στην εκμετάλλευση της γης, στην καταστροφή του οικοσυστήματος και στην απειλή αφανισμού των αυτόχθονων παραδόσεων. Δουλεύοντας με τους ανθρώπους της φυλής Chong, ο Samnang φιλοτέχνησε μια σειρά μάσκες από κλαδιά που αναπαριστάνουν ζώα της περιοχής. Σύμφωνα με τις παραδοσιακές πεποιθήσεις των Chong, οι μάσκες ενσαρκώνουν πνεύματα του δάσους. Ύστερα ο Samnang συνεργάστηκε με τον χορευτή και χορογράφο Nget Rady, ο οποίος φόρεσε τις μάσκες και ενσάρκωσε τα διάφορα ζώα της ζούγκλας, ανταποκρινόμενος στα πνεύματα. Το έργο *Preah Kunlong* είναι μια μορφή αντίστασης στις δυνάμεις που απειλούν να αλλάξουν και να καταστρέψουν τόσο το οικοσύστημα όσο και τις παραδόσεις των αυτοχθόνων οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τον τόπο αυτόν.

Ο **Khvay Samnang** (γενν. 1982, Σβάι Ριέγκ, Καμπότζη) πραγματεύεται πτυχές της αποικιοκρατίας, της ταυτότητας των αυτοχθόνων και της παγκοσμιοποίησης, δουλεύοντας κυρίως με τη φωτογραφία, την περφόρμανς και τον κινηματογράφο. Κατά τη δημιουργική διαδικασία επικεντρώνεται σε ζητήματα κοινωνικής, πολιτιστικής, πολιτικής και οικολογικής αλλαγής εξαιτίας καπιταλιστικών επεμβάσεων για διαρκή ανάπτυξη και μεγέθυνση. Ο Samnang υπεραμύνεται της γνώσης που μεταδίδεται μέσω της προφορικότητας και της σωματικότητας, συνδέοντας τη με πνευματικές πρακτικές, με τη συλλογικότητα και την παράδοση.

Κοιλάδα Άρενγκ: Η Κοιλάδα Άρενγκ είναι τμήμα του τελευταίου μεγάλου δάσους στην Καμπότζη και το μεγαλύτερο σωζόμενο τροπικό δάσος στη νοτιοανατολική Ασία. Η ίδια η κοιλάδα απειλείται με περιβαλλοντική καταστροφή εξαιτίας της κατασκευής ενός μεγάλου υδροηλεκτρικού φράγματος (φράγμα Cheay Aeng), με την επακόλουθη μεταμόρφωση –αν όχι τον αφανισμό– του τρόπου ζωής των αυτοχθόνων.

Chong: οι αυτόχθονες Chong ζουν στην Κοιλάδα Άρενγκ στη νοτιοδυτική Καμπότζη. Ανήκουν στην ευρύτερη ομάδα αυτοχθόνων που περιλαμβάνει τις φυλές Pear, Samre, Somray και Sa'och. Μιλούν στενά συγγενικές γλώσσες και έχουν πολλά κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

#επιτελεστικότητα #σπίτι #οικολογία

- # Αν μπορούσες να διαλέξεις τρία ζώα που σ' εκπροσωπούν, ποια θα διάλεγες; Τι είδους κινήσεις κάνουν αυτά τα ζώα; Μπορείς να κινηθείς όπως αυτά; Υπάρχουν τελετουργικά με τραγούδι, χορό ή κίνηση στον δικό σου πολιτισμό; Προετοίμασε μια χορογραφία που συνδυάζει τις κινήσεις αυτών των ζώων.
- # Σχεδίασε το μέρος όπου μένεις και σημείωσε όλες τις τοποθεσίες που επισκέπτεσαι τακτικά. Σύγκρινε το σχέδιό σου με τον αντίστοιχο χάρτη που έχει ετοιμάσει κάποιος άλλος. Ποιες πληροφορίες ήταν παρόμοιες; Ποιες ήταν οι σημαντικές διαφορές; Σε εξέπληξε κάτι;
- # Οι μάσκες στο έργο του Samnang είναι φτιαγμένες από φυτικά υλικά που βρίσκονται στο φυσικό περιβάλλον της Κοιλάδας Άρενγκ. Γιατί πιστεύεις ότι ο καλλιτέχνης επέλεξε να χρησιμοποιήσει αυτά τα υλικά για να κατασκευάσει τις μάσκες του;

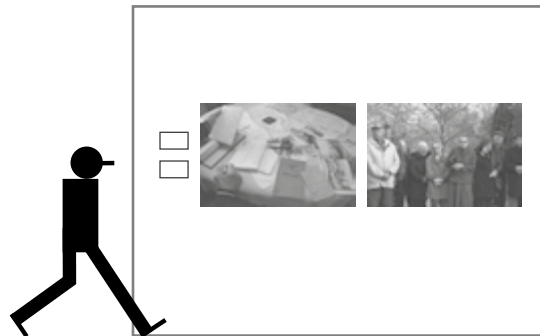
Expellees from the Sudetenland and western Prussia, participating with locals in the dedication of a bronze plate to the memory of German civilian victims of the Second World War, at the Kreuz des Ostens (Cross of the East) at Treysa cemetery in Schwalmstadt.

Documents relating to Otto Renner's past in the Sudetenland. The Ahnenpass (ancestor passport) was issued by the Nazi authorities after the incorporation of the Sudetenland into the German Reich in 1938. It served to prove Aryan ancestry. The document in Czech served as an identity document after the Sudeten—Germans lost their German citizenship in 1945. The handwritten text is Mr. Renner's copy of an announcement by Soběslav I, Duke of Bohemia (ca. 1075–1140), granting Germans settling in Bohemia protection and the right to maintain their own national identity.

HEIMAT, NORDHESSEN, ΓΕΡΜΑΝΙΑ 2016–17 AHLAM SHIBLI

Χωρίς τίτλο (*Heimat* no. 17 & 8)
χρωμογενικές εκτυπώσεις
Σειρά από 53 φωτογραφίες, Διαστάσεις μεταβλητές
Φωτογραφία ευγενική προσφορά του Ahlam Shibli

Για το πρότζεκτ αυτό η Ahlam επικεντρώθηκε σε δύο κοινωνικές ομάδες που εγκαταστάθηκαν στη Γερμανία (και στο Κάσελ) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ως εξόριστοι από τις **πρώην Ανατολικές** Περιοχές και φιλοξενούμενοι εργαζόμενοι από τη νότια Ευρώπη και τη βόρεια Αφρική.

Η άποψη της Ahlam για την κοινωνική κατάσταση αυτών των ομάδων είναι επικριτική, αποστασιοποιημένη, αλλά ταυτόχρονα φανερώνει κατανόηση και συμπάθεια. Η Ahlam αντιλαμβάνεται και μαθαίνει βλέποντας και ακούγοντας, και εν συνεχεία πληροφορώντας και διαμεσολαβώντας – προσεγγίζει τις καταστάσεις με συναισθηματισμό και διερευνητική περιέργεια. Θέτοντας ερωτήματα και ακούγοντας τις απαντήσεις, επεξεργάζεται τις εμπειρίες και τις μετατρέπει σε εικόνες που συμπεριλαμβάνουν πτυχές του πριν, του μετά και της στιγμής της διαδικασίας για κάθε οικογένεια. Η Ahlam διαλέγει τις φωτογραφίες για την έκθεση την τελευταία στιγμή, συνδυάζοντας τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες με τις έγχρωμες, καθώς και φωτογραφίες σε ποικίλες διαστάσεις. Στη συνέχεια, κάθε τμήμα της φωτογραφικής σειράς φωτογραφίζεται συλλογικά από την Ahlam και από τα υποκείμενα που έχει φωτογραφίσει.

Η **Ahlam Shibli** (γενν. 1970, Παλαιστίνη) ερευνά το παγκόσμιο φαινόμενο των ανέστιων πληθυσμών και της απώλειας της πατρίδας, με εργαλείο τη φωτογραφία. Η δική της ζωή, η πόλη της Ραμάλας, οι πολιτικές και κοινωνικές δομές ισχύος και αποδυνάμωσης εδώ και δεκαετίες, οι τραυματικές ρωγμές στον πληθυσμό και η πρακτική προσέγγιση του ανέφικτου αποτελούν πηγή έμπνευσης για τα λεπτομερέστατα εικαστικά δοκίμια της Ahlam. Όπως στους ιστορικούς πίνακες, οι φωτογραφίες της δεν απαθανατίζουν μόνο στιγμές στην πάροδο του χρόνου, αλλά μας λένε πολλά και εκ βαθέων για τα σύνορα, την απώλεια και την οδύνη.

Πρώην Ανατολικά Εδάφη: περιλαμβάνουν τις επαρχίες που βρίσκονται ανατολικά της γραμμής Όντερ-Νάισε (ανατολικά σύνορα της Γερμανίας). Κάποιες χάθηκαν από τη Γερμανία μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη συνέχεια περισσότερες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

#μετανάστευση #φωτογραφία #λεζάντα

- # Η μετανάστευση για λόγους εργασίας είναι ακόμη ένας από τους σημαντικότερους λόγους μετακίνησης από μια χώρα σε μια άλλη. Γιατί πιστεύεις ότι υπήρχε το σύστημα των φιλοξενούμενων εργαζομένων μετά τον πόλεμο στη Γερμανία;
- # Στις φωτογραφικές εγκαταστάσεις της Ahlam μπαίνεις στην προσωπική ζωή των άλλων. Ζήτησε από κάποιο φίλο αν μπορείς να δεις τις φωτογραφίες που έχει τραβήξει με το κινητό του.
- # Οι λεζάντες παίζουν σημαντικό ρόλο στο έργο της Ahlam. Διάλεξε μια φωτογραφία από το κινητό τηλέφωνο του φίλου σου και γράψε μια λεζάντα γι' αυτήν. Πώς αλλάζει το κείμενο τη σχέση σου με αυτό που βλέπεις;

منازل بركات
تروحي

زمن المشاهدة ما يصنع الاستقرار

الغزة في عنت فيها صبرتي
خندعني من بظلم من بالسويدا

الثام ميرا كل العالم. مثاق صراعنا بقولنا اننا من المشام يومه السويدا.
عشتت اول بتمرد بالمدرسة الجامعة
بعدين عشتت مع رفيقني و بعدين مع انتي
وبعدين لحالي مياك توفا
بين رفيقني. كانت اخذك بيك فدي
بعدين فخلت موالحالي

تولدنا في بيتنا
صعدت مدرستي

تعدت بصفحة مع صديقتي
مو اليا في صبري في بيتنا
عوجت على بDR
تعدت على وقتك كنت بيوتنا
كنت اليا مع صديقتي اليا
Galene galene
واليا في وقتنا
وليد اليا كل شوي طلع اخذت
و صبر اليا في وقتنا
وانيا في وقت كنت بDR
عوجت على بDR
اليا في وقتنا
علاجنا في وقتنا اليا في وقتنا قبل ما لعلنا

الكل في وقتنا اليا في وقتنا

تعدت على الكلاس في وقتنا اليا في وقتنا
بي بعدين صبرني بعدة من الكلاس في وقتنا اليا في وقتنا
تعدت على الكلاس في وقتنا اليا في وقتنا
تعدت على الكلاس في وقتنا اليا في وقتنا

**I STRONGLY BELIEVE IN OUR RIGHT TO BE FRIVOLOUS
(ΠΙΣΤΕΥΩ ΑΚΡΑΔΑΝΤΑ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ ΝΑ ΕΙΜΑΣΤΕ
ΕΛΑΦΡΟΜΥΑΛΟΙ), 2012–17
MOUNIRA AL SOLH**

Γραφίτης σε χαρτί, Συμπαραγωγή: Mondriaan Fonds
Περ. 140 φύλλα, 42 × 29,7 εκ. το καθένα
Εικόνα: Mounira Al Solh και Sfeir-Semler Gallery

Η Mounira ετοίμασε πορτρέτα πολλών ανθρώπων που είναι πρόσφατοι μετανάστες και πρόσφυγες και ζουν στο Κάσελ της Γερμανίας. Η σειρά που προέκυψε αποδίδει την επισφάλεια των προσφύγων χωρίς ξεκάθαρη κοινωνική κατάσταση, οι οποίοι ελπίζουν να αναγνωριστούν ως πολίτες, κι επίσης τεκμηριώνει τις ατομικές ιστορίες μετανάστευσης που η καλλιτέχνη συνέλεξε κατά τη διάρκεια μακροσκελών προσωπικών συνομιλιών. Η Mounira συχνά χρησιμοποιεί κίτρινα φύλλα με γραμμές που θυμίζουν τα νομικά έγγραφα τα οποία χρησιμοποιούνται από τις αρχές. Η **μεταγραφή των προφορικών αφηγήσεων** με θέμα τον εκτοπισμό, τη φυγή και την άφιξη συμπληρώνεται από κείμενα στην αραβική γλώσσα, και έτσι δημιουργείται ένα κολάζ. Τα σχέδια μετατοπίζουν τη σύγχρονη οπτική από τις απρόσωπες αναφορές για τους πρόσφυγες και την προσφυγική κρίση στα μέσα ενημέρωσης προς τις προσωποποιημένες αφηγήσεις.

Η **Mounira Al Solh** (γενν. 1978, Βήρυτος, Λίβανος) και η οικογένειά της εγκατέλειψαν τον τόπο όπου γεννήθηκε για να καταφύγουν στο σπίτι της γιαγιάς της στη Δαμασκό της Συρίας κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου στον Λίβανο (1975-1990). Η καλλιτέχνη επέστρεψε στη Βηρυτό για να σπουδάσει ζωγραφική και αργότερα εγκαταστάθηκε στο Άμστερνταμ. Τώρα ζει και εργάζεται μεταξύ Βηρυτού και Ολλανδίας. Η Mounira δουλεύει ως επί το πλείστον με εγκαταστάσεις βίντεο και ήχου, καθώς επίσης και με τη ζωγραφική. Οι καλλιτεχνικές φόρμες με τις οποίες εκφράζεται περιλαμβάνουν επίσης την περφόρμανς, τα κολάζ με ύφασμα και το κέντημα.

Προφορική αφήγηση: μπορεί να έχει διάφορες μορφές, αλλά γενικά αναφέρεται σε ιστορίες που λένε οι άνθρωποι μέσω της ομιλίας.

Μεταγραφή: η πράξη της μετατροπής της ομιλίας και της αφήγησης, που μπορεί να περιλαμβάνει συνεντεύξεις, ιστορίες ή μύθους και άλλα πολλά, σε γραπτό λόγο.

#μετανάστευση #αφήγημα #πορτρέτο κολάζ

- # Κοίταξε έναν παγκόσμιο χάρτη και δες πόσο μακριά χρειάστηκε να ταξιδέψουν οι άνθρωποι για να φτάσουν από τη Δαμασκό στην Αθήνα και στο Κάσελ. Ποιοι είναι οι διάφοροι τρόποι μετακίνησης που θα μπορούσες να χρησιμοποιήσεις εσύ για αυτό το ταξίδι; Ποια εμπόδια μπορεί να συναντούσες με καθέναν από αυτούς τους τρόπους;
- # Ο τρόπος με τον οποίο μοιραζόμαστε ιστορίες με την οικογένειά μας και τους φίλους μας δημιουργεί μια προσωπική σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους που μιλούν και ακούνε. Ζήτησε από κάποιο μέλος της οικογένειάς σου ή από κάποιο φίλο να σου αφηγηθεί μια ιστορία για ένα μακρύ ταξίδι που έκαναν. Τι θυμούνται κυρίως; Πώς περιγράφουν αυτό το ταξίδι;
- # Ζωγράφισε το άτομο που σου αφηγήθηκε την ιστορία του. Πρόσθεσε λέξεις και εικόνες σχετικά με την ιστορία αυτή.

QUIPU WOMB (ΜΗΤΡΑ QUIPU), 2017 CECILIA VICUÑA

Η ιστορία του κόκκινου νήματος, Αθήνα

Βαμμένο μαλλί

Περ. 6 × 8 μ.

τοποθεσία: Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ)

Εικόνα: Mathias Völzke

Αυτό το quipuem, συνδυασμός από τη λέξη **quipu** και την αγγλική λέξη roem (ποίημα), αποτελεί συγκερασμό της προκολομβιανής γραφής και τήρησης αρχείων που χρησιμοποιούσαν οι κοινότητες των Άνδεων και τη λογοτεχνική καταγωγή της ίδιας της καλλιτέχνης. Όπως η γραφή, το quipu χρησιμοποιούνταν για την καταγραφή πληροφοριών και τη μνημόνευση ιστορικών γεγονότων. Ήταν σημαντικό εργαλείο επικοινωνίας και βασιζόταν στο σύστημα **Ceque**, που οργάνωνε τη γνώση μέσω των χωρικών σχέσεων. Μετά την κατάκτηση από τους Ισπανούς αποικιοκράτες, τα quipu πυρπολήθηκαν και το σύστημα Ceque καταργήθηκε. Η εγκατάσταση της Cecilia μεγεθύνει τη φόρμα του quipu σε μνημειώδεις διαστάσεις, προκειμένου να αναδείξει την πολιτισμική σημασία αυτών των μορφών γνώσης και την απαντοχή των αυτόχθονων κοινοτήτων. Το έντονο κόκκινο χρώμα και ο τίτλος του έργου παραπέμπουν στο μητρικό σώμα ως τόπο ιστορίας και ενσώματης γνώσης, υποδηλώνοντας επίσης τη σύνδεση ανάμεσα στις μητρικές θεότητες των Άνδεων και στους αρχαιοελληνικούς μύθους της θάλασσας.

Η **Cecilia Vicuña** (γενν. 1948, Σαντιάγο της Χιλής) είναι πολυγραφότατη ποιήτρια, κινηματογραφίστρια και ακτιβίστρια. Μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Cecilia εγκαταστάθηκε στη Νέα Υόρκη, όπου ζει έκτοτε ως εξόριστη. Η Cecilia έχει δημοσιεύσει είκοσι δύο βιβλία και έχει επιμεληθεί αρκετές εκδόσεις ποιημάτων. Η ποίησή της και η καλλιτεχνική της πρακτική συχνά τέμνονται και αλληλεπικαλύπτονται, καθώς πολλά έργα της ξεκινούν ως ποιήματα προτού εξελιχθούν σε διακριτά μέσα και είδη αντλώντας από τον ρυθμό της γραφής.

Quipu: «κόμπος» στη γλώσσα των Quechua. Τα quipu φτιάχνονταν από πολύχρωμα νήματα τα οποία χρησιμοποιούσαν αρκετές κοινότητες αυτοχθόνων στις Άνδεις, πριν από την ισπανική κατάκτηση. Τα quipu ποίκιλλαν αρκετά ως προς το μέγεθος και την περιπλοκότητα, καθώς μερικά φτιάχνονταν μόνο από λίγα νήματα ενώ άλλα από πολλά, μέχρι και 2.000.

σύστημα Ceque: τρόπος χωροθέτησης της γνώσης, εμπνευσμένος από το φυσικό τοπίο στην αυτοκρατορία των Ίνκα.

#αυτόχθονη γνώση #ύφασμα #αποικιοκρατία

- # Ο κόμπος quipu είναι ένας τρόπος καταγραφής της αριθμητικής πληροφορίας. Προσπάθησε να φτιάξεις αυτούς τους κόμπους [εικονογράφηση ή φωτογραφία κόμπων quipu]. Δες αν μπορείς να επινοήσεις ένα αριθμητικό σύστημα από το ένα έως το δέκα χρησιμοποιώντας μόνο τους κόμπους.
- # Τα χρώματα έχουν συμβολικό νόημα. Ποιοι συνειρμοί σου έρχονται στο μυαλό σε σχέση με τα παρακάτω χρώματα; Κόκκινο, Πράσινο, Κίτρινο, Λευκό, Μαύρο
- # Οι Ίνκα χρησιμοποιούσαν το σύστημα quipu από το 770 μ.Χ. Όταν οι Ισπανοί έφτασαν στην αμερικανική ήπειρο τον 16ο αιώνα κατέστρεψαν χιλιάδες quipu, εξαλείφοντας χιλιάδες χρόνια οικονομικών καταγραφών. Γιατί πιστεύεις ότι η Cecilia χρησιμοποιεί αυτή την αρχαία μεθοδολογία στη δουλειά της;

RUDERAL SOCIETY: EXCAVATING A GARDEN
(ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΔΙΑΤΑΡΑΧΟΦΙΛΗΣ ΒΛΑΣΤΗΣΗΣ:
ΑΝΑΣΚΑΠΤΟΝΤΑΣ ΕΝΑΝ ΚΗΠΟ), 2017
LOIS WEINBERGER

Εγκατάσταση
100 x 1,3 x 0,22 μ.
τοποθεσία: Karlsau, Κάσελ
Εικόνα: Mathias Völzke

Στο πάρκο Karlsau, ένα μπαρόκ τοπίο του Κάσελ που ανασχεδιάστηκε ως αγγλικός κήπος τον 19ο αιώνα, ο Lois έχει δημιουργήσει έναν υπαίθριο κήπο. Το γρασίδι που καλύπτει την έκταση περίπου 1,5 x 15 μέτρων έχει απομακρυνθεί και έχει σωρευτεί σε μια άκρη, δημιουργώντας έναν μικρό τύμβο. Αυτό το κενό στον αστικό χώρο θα γεμίσει σταδιακά με αυθόρμητη βλάστηση, με τη βοήθεια του ανέμου, των πουλιών και των εντόμων που φέρνουν μαζί τους κάθε λογής σπόρους.

Ο **Lois Weinberger** (γενν. 1947, Σταμς, Αυστρία) διακρίθηκε στην documenta X το 1997 με τις «διαταραχόφιλες παρεμβάσεις» του στο Kulturbahnhof. Έπειτα από παρέμβασή του η αυθόρμητη βλάστηση ευδοκίμησε κατά μήκος των σιδηροτροχιών που δεν χρησιμοποιούνται πλέον πίσω από τη νότια πτέρυγα του πρώην σιδηροδρομικού σταθμού στο Κάσελ. Αυτά τα **διαταραχόφιλα** είδη είναι ευρέως γνωστά ως «ζιζάνια» και θεωρούνται υποδεέστερα. Στις ποικίλες παρεμβάσεις του στη φύση –όπως έχει εξημερωθεί και διαμορφωθεί από τον άνθρωπο– ο Lois επιτρέπει στην άγρια βλάστηση να κυριαρχήσει. Καθώς τα κτίσματα καταρρέουν στις εγκαταλειμμένες βιομηχανικές περιοχές, αυτά τα είδη σταδιακά κατακτούν ξανά το υποτιθέμενα καλλιεργημένο και πολιτισμένο έδαφος.

ανασκάπτω: κάνω μια τρύπα ή ένα κανάλι σκάβοντας το έδαφος.
διαταραχόφιλα είδη: τα φυτά που μεγαλώνουν σε εγκαταλειμμένες περιοχές ή ανάμεσα σε χαλάσματα και σκουπίδια.

#κήποι #αστικό περιβάλλον #οικολογία

- # Ο Lois ενδιαφέρεται για τη διαταραχόφιλη φύση των φυτών. Τα άγρια είδη της βλάστησης μπορούν να φυτρώνουν ανάμεσα στα χαλάσματα, στα απόβλητα ή στα σκουπίδια. Τι θα μπορούσε να θεωρηθεί σχεδιασμένος κήπος και τι απρόθετος;
- # Ο Lois **ανασκάπτει**, αποκαλύπτει και φανερώνει αυτό που κρύβεται από κάτω, για να προετοιμάσει το έδαφος για αυτό που έρχεται. Ποιες είναι κάποιες από τις δημόσιες εκτάσεις που θεωρείς παραμελημένες ή αγνοημένες στην πόλη όπου ζεις; Πώς θα μπορούσες να αλλάξεις την εικόνα που έχει κάτι τέτοιο ώστε να θεωρηθεί αξιόλογο και πολύτιμο;
- # Επίλεξε μερικούς σπόρους και φύτεψέ τους σε μια έκταση που θεωρείς αγνοημένη ή παραμελημένη. Πώς θα αλλάξει αυτό τη σχέση σου με τη συγκεκριμένη τοποθεσία;

ΤΟ ΠΕΡΙΚΥΚΛΩΜΑ: ΚΟΚΚΙΝΙΑ 1979-ΚΟΚΚΙΝΙΑ 2017
Ι. Μ. Ζ. Ι. Μ. Κ., 2017
ΜΑΙΡΗ ΖΥΓΟΥΡΗ

Εγκατάσταση και Περφόρμανς
Διαστάσεις μεταβλητές

τοποθεσία: Μνημείο Μάντρας Μπλόκου Κοκκινιάς, Αθήνα
Εικόνα: Angelos Giotopoulos

Κατά τη διάρκεια της Αντίστασης την εποχή του Β' Παγκόσμιου Πολέμου το **κομπολόι** χρησιμοποιούνταν από μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος με συγκεκριμένο τρόπο ώστε να σχηματίζει ηχητικό μυστικό κώδικα επικοινωνίας. Πολλά από τα μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος εκτελέστηκαν από τον γερμανικό στρατό το 1944 κατά τη διάρκεια ενός σκληρού «μπλόκου» που επηρέασε σημαντικά όλη τη γειτονιά της Κοκκινιάς. Η Ελληνίδα καλλιτέχνηδα της περφόρμανς Μαρία Καραβέλα πραγματεύτηκε αυτό το θέμα είκοσι χρόνια αργότερα από το συμβάν και προσκάλεσε τους κατοίκους της Κοκκινιάς σε δημόσιο μνημόσυνο για τους νεκρούς. Αυτές οι ιστορικές στιγμές αποτέλεσαν κομβικά στοιχεία για το συμμετοχικό πρότζεκτ διάρκειας τριών μηνών της Μαίρης Ζυγούρη, που χρησιμοποίησε το κομπολόι και μαζί με αυτό τον κύκλο ως σύμβολα της συλλογικής αντίστασης και του συλλογικού πένθους. Στη δράση που προέκυψε οι μαθητές ως περφόρμερ δούλεψαν με τα μέλη του κοινού ως συμμετέχοντες για να δημιουργήσουν ομαδικές χορογραφίες που πραγματεύονται τις συλλογικότητες του παρελθόντος.

Το έργο της **Μαίρης Ζυγούρη** (γενν. 1976, Αθήνα) θίγει θέματα που συνδέονται με την ταυτότητα και την κρίση του σύγχρονου πολιτισμού. Οι δημόσιες δράσεις της και οι σκηνοθετημένες περφόρμανς αφορούν τα συστήματα εξουσίας, την επιτήρηση και την παρακολούθηση, τη λογοκρισία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και ζώων. Το συλλογικό σώμα που δημιουργεί η καλλιτέχνηδα μαζί με τους θεατές/συμμετέχοντες είναι ο κύριος πρωταγωνιστής σε ένα κοινωνικό τελετουργικό που είναι κάτι ανάμεσα σε διαμαρτυρία, πορεία και συλλογικό παιχνίδι. Τα βίντεο που χρησιμοποιεί αποτελούν ποιητικές παρουσιάσεις των περφόρμανς της.

Κομπολόι: κύκλος από χάντρες που έγινε δημοφιλές αντικείμενο στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα, ως μη θρησκευτικό αντικείμενο, για να περνάει η ώρα. Το κομπολόι χρησιμοποιείται κυρίως από άντρες. Οι χάντρες του έχουν πάντα μονό αριθμό και μπορεί να είναι από κεχριμπάρι, ρετσίνα ή κοράλλι. Ετυμολογικά μπορεί να πει κανείς ότι δηλώνει έναν συνδυασμό από ήχο και λόγο.

#κώδικας #κοινότητα #χειρονομία

- # Σε περίπτωση που δεν μπορούσες να χρησιμοποιήσεις λέξεις για να μεταδώσεις ένα μυστικό μήνυμα, πώς θα επικοινωνούσες; Χρησιμοποιώντας αυτή τη μέθοδο, στείλε ένα μυστικό μήνυμα σε κάποιο φίλο σου.
- # Συχνά, δημιουργώντας έναν κύκλο βιώνουμε ή επιδεικνύουμε τη συλλογικότητα. Μήπως όμως ο κύκλος είναι και ένας τρόπος να αποκλειστούν οι άλλοι; Ποιες άλλες εκδηλώσεις ή τελετές γνωρίζεις στις οποίες χρησιμοποιείται ο κύκλος;
- # Στην Ελλάδα βλέπουμε συχνά ανθρώπους να κάνουν κυκλικές κινήσεις με το χέρι που κρατάει το κομπολόι. Τι είδους χειρονομίες κάνεις εσύ; Κάνε μια χειρονομία που θα έκανες αν κρατούσες ένα αντικείμενο και δες αν οι άλλοι μπορούν να μαντέψουν τι ακριβώς κάνεις.

Κολοφώνας

Σύλληψη	Sepake Angiama
Επιμελήτριες έκδοσης	Sepake Angiama Clare Butcher
Βοηθοί επιμέλειας	Simranpreet Anand Weiyi Chang Amelie Jakubek
Διόρθωση κειμένων	Alicia Reuter Burkhard Miltenberger Anne Levke Vorbeck Λένια Μαζαράκη
Μετάφραση	Volker Ellerbeck Νερίνα Κιοσέογλου
Κείμενα	Simranpreet Anand Sepake Angiama Clare Butcher Weiyi Chang Άλκηστη Ευθυμίου Juliane Gallo Astrid Lüth Έλλη Παξινοπού Laurie White
Σχεδιασμός	Carmen José
Φωτογραφίες	Οι πηγές των φωτογραφιών αναγράφονται στις λεζάντες.

Εκτός αν αναγράφεται διαφορετικά, όλα τα κείμενα και οι εικόνες © οι συγγραφείς και οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων.

documenta und Museum Fridericianum gGmbH
Friedrichplatz 18
34117 Κάσελ Γερμανία
Τηλ. + 49 561 707270
Φαξ + 49 561 707239

STIFTUNG
MERCATOR

Karl Schlecht
Stiftung

Διευθύνουσα Σύμβουλος: Annette Kulenkampff

Printable documenta Format